

E I N O L E I N O

HELSINGIN
VALLOITUS

KUSTANNUSLIIKE MINERVA OY HELSINKI

HELSINGIN VALLOITUS

EINO LEINO

HELSINGIN VALLOITUS

MUISTEMIA JA VAIKUTELMIA

K U S T A N N U S L I I K E
M I N E R V A O . - Y .
H E L S I N K I

HELSINKI 1918
OSAKEYHTIÖ WEILIN & GÖÖS AKTIEBOLAG

ENSIMMÄINEN LUKU.

Onnettomuustoverit. — Ennakkotiedot. — Optimistinen mieliala. — Ensimmäiset vaikutelmat. — Ammuntaa ja mielipuolisuutta. — Tulevaisuuden sosialisti. — Yksityinen tietotoimisto.

Meitä oli kaksi onnettomuustoveria, hän, kuvanveistäjä, minä kirjailija, jotka punaisten kapinan alkaessa olimme sortuneet samaan helsinkiläiseen yksityishotelliin ja jääneet kuin sotavangeiksi siihen.

Hänellä oli oikeastaan huvila Grankullassa. Mutta kuulumiset sieltä, samoin kuin muualtakin pääkaupungin läheisyydestä, olivat pian omiaan todistamaan, että hänen sittenkin oli terveellisintä jäädä Helsinkiin.

Kun hän myöskin oli onnistunut juuri viimeisellä Tornion pikajunalla — samalla, jolla senaattorit matkustivat — vaimonsa ja lapsensa ulkomaille lähettämään, ei mikään häntä enää Grankullaan houkutellutkaan, paitsi ehkä eräitä huvilaan jääneitä ruokatavaroita, jotka punaiset tietysti pistivät liiveihinsä.

Hän itse oli jäänyt tänne vain eräitä käytännöllisiä asioita järjestämään. Sitten oli hänenkin aikomuksensa ollut painua talveksi Köpenhaminaan.

Minun taas oli ollut mieleni asettua Karjalaan, jossa olin koko syksyn viettänyt ja josta vain olin saapunut Helsinkiin samoin eräitä käytännöllisiä asioita järjestämään. Nyt me olimme kiikissä. Pidettyämme pienen sotaneuvottelun päätimme molemmat jäädä Helsinkiin tapausten lähempää kehitystä kaikessa rauhassa odottamaan.

Kumpikaan meistä ei luonnollisesti aavistanut, että tuo odotus kävisi niin pitkäksi.

Oltiinhan jo totuttu suurlakkoihin. Korkeintaan viikon se kestäisi, vakuuttelimme toisillemme, korkeintaan pari. Jos joku

uskalsi puhua useammasta, teki mieli antaa selkään hänelle.

Etelä-Pohjanmaan pikainen valtaaminen, josta viestit tännekin heti vierähtivät, oli omiaan vielä aivan erikoisesti tuota optimistista uskoa tukemaan.

— Tänäpäivänä he ovat Vilppulassa ja huomenna Tampereella, vakuuttelimme toisillemme. Ja siitä ei ole enää muuta kuin jonkun päivän matka Helsinkiin.

— Tietysti! Eiväthän punaiset osaa tapella. Mistä he saisivat sitäpaitsi upseereja ja kuinka he äkkiä oppisivat konekiväärejä käyttelemään?

— Se käy kuin tanssi!

— Se on viikon juttu. Muista minun sanoneen!

Tietysti ei meillä vielä voinut olla vähintäkään aavistusta siitä läheisestä liitosta, mikä punaisilla oli tšekäläisen venäläisen sotaväen, jopa itse Venäjän bolshevistisen hallituksen kanssa. Päinvastoin luulimme venäläisen sotaväen pysyvän kokonaan erillään asiasta, kuten oli tapahtunut entisissäkin suurlakoissa.

Vallankumoukseksi ei sitä kukaan nimittä-

nyt. Suututti vain tällainen rötös, vaikka lyhytaikainenkin, keskellä itsenäisen Suomen valtiollista aamua, sen suurinta vapautumis-aikaa.

Kuitenkin oli näiden rivien kirjoittajalla jo pitkin edellistä viikkoa ollut jonkinlaisia tietoja punaisten aikomuksista. Olin tavannut jonkun matkustajan, joka oli kertonut jo parikin viikkoa junissa kulkeneen heidän agitaattoreitaan y. m. luottamusmiehiään kullekin asemalle ja junamiehistöle salaisia määräyksiään jakelemassa. Ja joitakin päiviä ennen olin tavannut erään rautatievirkailijan, jonka antamat tiedot olivat siksi vakavia, että katsoin isänmaalliseksi velvollisuudekseni saattaa ne heti myöskin Suomen hallituksen kuuluviin.

Kutsuin sitävarten luokseni erään poliittisen ystäväni, joka usein kävi senaatissa paria meille molemmille tuttua senaattoria haastattelemassa Ilmoitin hänelle tilanteen täyden vakavuuden.

— He aikovat vangita senaatin ja hajottaa valtiopäivät, sanoin. Hallituksen on välttämättä paettava Pohjanmaalle.

— Häh?

— Niin on asia. Ja sinun on heti huomennaamulla tavattava senaattoreita.

Hän lupasi kuultuaan perusteluni ja tietolähteeni.

Seuraavana aamuna hän oli senaatissa. Mutta siellä oli vain hymyilty hänelle ja sanottu, että he tiesivät tuon kaiken ja paljon enemmänkin, mutta eivät pitäneet sitä sitenkään mahdollisena.

Mutta jo sitä seuraavana iltana he hädintuskin pääsivät pakoon pujahtamaan.

Ja sitä seuraavana olivat jo kaikki paikat, myöskin sanomalehtitoimistojen porraskäytävät, miehitetyt. Mutta niin vähän vaarallisina pidimme vielä yleensä tuollaisia piikkimiehiä, että minäkin samana iltana hoteliani kohti käyskennellessäni pysähdyin U. S:n toimituksen edessä seisovien vartioiden kanssa leukailemaan, sivelemään heidän painettejaan ja pyytelemään sisäänpääsyä muka erästä tuttavaa toimittajaa tapaamaan. Ja kun varhain huomenelta joku tuttavani tuli läpästyksissään kaupungilta, kertoen

siellä vallitsevasta terrorista, ammunnasta y. m., käänsin vain kylkeäni ja ärähdin:

— Ole vaiti! Hyviä miehiä ne ovat. Suomalaisia miehiä! Kyllä niiden kanssa toimeen tulee.

Uskoni suomalaisuuteen oli tämän villityksen kestäessä vielä moneen kertaan ja aina perinjuurisemmin järkähtävä.

Käsitykseni muuttui jo päivemmällä hiukan kaupunkia katsellessani. Punaisten asettuja autoja kiiteli kaikkialla, niissä julmannäköisiä miehiä kiväärit ojolla yleisöä kohti, samoin siellä täällä marssivia kolonneja, jotka pysähtyivät milloin minkin talon edustalle. Ja Pohjois-Esplanaadilla tuli vastaan samanlainen ryysyjoukkue, jonka etupäässä kivääriään huitova hullu mies, ikenet irvessä, silmät vauhkoina päässä ja koko kasvoilla niin mielenvikainen ilme, että sain heti melkoista oikeamman käsityksen koko tämän kapinan luonteesta ja tarkoitusperästä.

— Ei tulemas! Ei tulemas! hän huusi. Ampumas!

Nähtävästi hän oli sivilipukuinen venäläinen sotamies tai kansankiihottaja. Ja hänen

takaansa näkyi joukko kaltoin kasvaneita suomalaisia naamoja, joiden joukosta turhaan etsi yhtään rehellistä tai vakaumuksellista.

Helsinki oli roskaväen vallassa! Se totuus selvisi siinä silmänräpäyksessä. Esikaupunkien ja vallityöläisten kymmentuhantiset laumat näyttivät sen keskukseen pahimman törkynsä tyhjentäneen.

Puhuttiin myöskin jo monesta murhasta y. m. väkivallan teoista. Ja kun hetkeksi istahdin erääseen kahvilaan Aleksanterinkadulla, alkoi aivan läheltä kuulua niin tiheää ammuntaa kuin olisivat vähintään jo konekiväärit olleet käytännössä.

Ihmiset juoksivat hujan hajan. Toisia tunkeutui myös kahvilaan turvaa etsimään.

— Missä ne ampuvat?

— Wreden pasaasissa ja Mikonkadulla.

— Ketä ja mitä?

— Kuka sen tietää! Väittävät ammutun ullakoilta heitä.

Palasimme isosti vakavampina poikina ystäväni kuvanveistäjän kanssa kaupunkierrokseltamme hotelliin.

— Ne ovat hulluja, ne ovat pätkähulluja! mutisi hän. Eiväthän ne osaa edes käyttää kivääriä. Ampuvat sinne tänne ilman mitään tarkoitusta tai suunnitelmaa.

— Sattuvat ehkä vielä vahingossa osamaan!

Illan olimme päättäneet viettää erään yhteisen ystävämme arkkitehdin luona.

Siellä oli suurimpana huolena talon ainoan asean, pienen revolveripahasen kätkeminen, sillä niitähän ne ensimmäiseksi etsimään tulisivat. Pitkän haeskelun jälkeen löytyikin sille paikka, jota en sano, sillä voihan olla, että sellaisia vielä joskus vast'edeskin tultaisiin tarvitsemaan.

Asian päälle tarjosi arkkitehti meille lasin whiskyä.

Juuri sitä maistellessamme ja vaihtaessamme mielipiteitämme ajan ankarista kohtaloista, alkoi aivan kuin talon nurkkajuuresta kuulua jälleen tiheä kiväärinrätinä, jota ei tällä kertaa kestänyt vain muutamia, vaan vähintään 15—20 minuuttia. Ja pienemmän väliajan jälkeen se alkoi uudestaan.

Ei tarvinnut paljon mielikuvitusta otak-

suakseen jossakin lähitienoilla tapahtuvan hyvänkin verilöylyn.

Itse asiassa ne olivat sangen viattomia punaisten mielenosoituksia sitä porvarillista yhteiskuntaa vastaan, jota he nyt olivat läheneet täydellä todella kukistamaan. Mutta jonkun verran kaamealta se kaikui yön hiljaisuudessa.

Eräessä ammunnan lomassa nousimme ja sanoimme hyvästit ystävälliselle isäntävällemme.

— Hyvää yötä.

— Ja rauhallista kotitarkastusta.

Pääsimme ilman enempiä seikkailuja pujahtamaan hotelliimme. Sieltä täältä kaupungilta kajahteli tosin laukauksia. Mutta nehän kuuluivat tästälähin luonnolliseen päiväjärjestykseen.

Hotellihuoneessani istui meitä odottamassa eräs yhteinen ystävämme oikeistososialisti, todenmukaisemmin sanoen, entinen sosialisti, sillä hänet oli juuri ennen kapinan alkua potkittu kerettiläisten mielipiteittensä vuoksi pois sosialistisesta puolueesta. Eikä kumma puolueen silloiseen johtoon nähden,

sillä hänhän oli julkisessa kansalaiskokouksessa vastustanut punakaartien asestamista.

Että hän rauhanmiehenä oli vastustanut asestautumista yleensä, siis myöskin valkokaartien, sitä ei sosialistiselta taholta suinkaan otettu huomioon. Mutta porvarit pitivät häntä ystävänään, miltei sankarinaan.

Niin vähäisiksi olivat porvarienvaltiolliset vaatimukset siis ennen kapinaa supistuneet.

Ja niin yltiöpäisiksi paisuneet sosialistien!

Hän itse väitti edelleenkin olevansa mieliteiltään puhdas sosialisti, vieläpä niitä harvoja tässä maassa, jotka ajoivat todella sosialistista eivätkä anarkistista ohjelmaa.

Hänkin uskoi tämän villityksen pian ohimeneväksi. Sitten alkaisi hänellekin uusi toimintakausi.

Nimittäkäämme häntä siis silloisiin oleviin oloihin nähden esim. tulevaisuuden sosialistiksi.

— Nyt se paukahti! hän sanoi. Mitä arvellet? Luuletko, että ne uskaltavat ajatella todella sosialistista vallankumousta.

— Kyllä.

— Eivät, sikäli kuin minä heidän johtajiaan tunnen.

— Punakaarti johtaa. Muista, että he jo ennen joulua aikoivat vangita tai hajoittaa oman puoluekokouksensakin!

— Mutta ilman poliittisia johtajia ei puolue tottele heitä.

— Puolue terrorisoidaan. Sitäpaitsi: poliittiset johtajat menevät mukana.

— Mihin hyvänsä?

— Mihin hyvänsä. Eihän siellä ole yhtään miestä, jolla olisi selkärankaa. Jos olisi, olisi hän jo aikoja sitten esiintynyt.

— Valpas ei mene mukana.

— Saadaan nähdä.

— Ei, hän jänistää. Minä tunnen hänet. Hän on oikeastaan suuri pelkuri.

— Juuripa siksi!

— Hän kiemurtelee itsensä irti joka tapauksessa. Tämä on uhkapeliä. Ja sellaisessa hän ei tahdo olla mukana.

Näin me kiistelimme.

Sillä aikaa piirsi ystävämme kuvanveistäjä hänestä pilakuvia, jotka hän — pitentämällä hänen muutenkin pitkiä, tuolille hei-

tettyjä sääriään ja syventämällä hänen otsansa ryppyjä — oli saanut sangen huolestuneen ja elämän uumenia penkoilevan ammatti-ajattelijan näköisiksi.

Hän nimitti kuvaansa »oikeistososialisti vallankumous-aikoina».

Mutta eräät viereisellä kadulla pamahtelevat laukaukset muistuttivat jo sosialistillekin kotimatkaa.

— Näkemiin! hän sanoi.

— Tulehan huomenna!

— Ja tuo uutisia!

Me päätimme tavata joka ilta niin kauan kuin kestäisi kapinaa. Ja perustaa oman yksityisen tietotoimistomme. Sillä pääasiahan oli olla tapausten tasalla, joskaan niihin ei voinut sen enempää vaikuttaa.

Päivän sosialistisista sanomalehdistä — ainoat, jotka ilmestyivät — me olimme jo nähneet, että niiden julkaisemiin tiedonantoihin oli kaikkein vähimmän luottamista.

— Eivät Hels. Sanomat enää ikinä ilmesty, oli hotellin siistijätär meille iloisesti ilmoittanut, kun pilanpäiten olimme häneltä aikaisemmin lehteä kysyneet.

Hänkin oli punaisia.

Se nyt ei ollut mikään ikuinen ihme sellaisenaan, mutta vakaumus, jolla hän sen sanoi, oli kerrassaan suuremmoinen. Se todisti voitonvarmuutta, joka tietysti oli häneen siirtynyt häntä hakkailevilta kavaljeereilta.

Hotellissa asui melkein yksinomaan venäläisiä. Siellä oli hälinää ja ääntensorinaa. Useimmat heistä olivat oman maansa bolshevismia Suomeen paenneet ja näkivät sen nyt täällä nousevan eteensä entistä uhkaavampana.

TOINEN LUKU.

»Kenkkuilijat.» — Jännitystä ja herpoutumista.
— Tietopiirimme. — Yksityinen tietotoimisto.
— »Taantumus.» — Periaatteellista keskustelua. — Shakkipeli. — Yleinen mieliala.
— Yörauha.

Alkoivat sitten pitkät illat hotellissa.

Onneksi oli meitä kuitenkin kaksi — tai oikeammin kolme — että voimme edes jutella keskenämme. Mutta useinkin tahtoi puhe tyrehtyä kokonaan ja kukin vaipui omiin ajatuksiinsa.

Päätimme joka ilta ryhtyä työhön, mutta aamulla ei siitä kuitenkaan tullut mitään. Yön seutuna oli ehtinyt senverran entisiä vaikutuksia sulattaa, että kaipasi uusia. Ja se vaati jälleen uuden kierroksen kaupungilla.

Siellä tapasi paljon samanlaisia tyhjän-toimittajia tai uutis-urkkijoita tai — »kenkkuilijoita», kuten me erästä Työmies-lehden lempisanaa käyttäen myöhemmin toisiamme nimitimme. Koska kapinan kerran toivottiin pian päättyvän, ei kukaan ainakaan minun tuttavistani tehnyt mitään. Niillekin, joiden työttömyys ei ollut pakollista, oli sielullinen jännitys liian suuri, että he olisivat voineet mitään jokapäiväistä, tavallista työtään suorittaa.

Ja jännitystä seurasi yhtä täydellinen herpoutuminen. Kun sellaiselta kierrokselta palasi takaisin hotelliin aivot täynnä uusia kauhunkuvia, oli väsynyt kuin hyvänkin päivätyön tehtyään.

Mielenliikutus seurasi mielenliikutusta, hermokiihotus hermokiihotusta. Aluksi oli jokainen murha suoranainen maailmantapahtuma. Sitten siihen tottui vähitellen, aistit, myöskin moraaliset tylstyivät vähitellen, ja lopuksi me olimme kaikki maatamenessämme vajahenkisten hoitoloihin valmiita idiootteja.

Eikä uni kuitenkaan tullut, siitä pitivät

huolen yön pimeydestä pamahtelevat laukaukset ja ohikiitävien autojen kamala surina.

Oli kielletty klo 8:n jälkeen illalla ulkona liikkumasta. Siellä ei siis kukaan ollut eikä voinut olla kunniallisilla asioilla.

Mitä ne liikkuvat? Ketä ne hakivat? Kenen vuoro nyt oli?

Kukin teki noita kysymyksiä itselleen yksin yöllisellä vuoteellaan.

Aamulla haettiin niihin vastausta. Joskus se löytyi, useimmin jäi löytymättä. Mutta sensijaan kuuli aina jotakin muuta, joka hirvittäväisyydellään karmi selkäpiitä.

Joka päivä toi aina jotakin uutta tullessaan.

Milloin oli joku tuttava ammuttu, milloin joku tuttavan tuttava. Ja mitä enemmän tuo kaamea tietopiirimme laajeni, sen kaameammaksi kävi samalla yleisen hävityksen ja kauhistuksen kuva. Muistan, että Vihdin, Keravan ja Hyvinkään murhat tekivät erikoisesti tärisyttävän vaikutuksen.

Sen etempähän me emme tienneet vielä mitään.

Toisen yhtä tärisyttävän vaikutuksen

teki tieto Porvoon joutumisesta punaisten käsiin ja valkokaartilaisten väistymisestä sieltä saaristoon.

Tiesimme heidän taistelleen urhoollisesti. Mutta sen verisempi oli tietysti punaisten kosto oleva!

— Nyt ei sinne jää yhtään elävää sielua, ajateltiin.

Rintamilta loppuivat pian tiedot kokonaan. Sillä sellaisinaanahan ei voinut pitää sosialistilehtien levittämiä uutisia — »meidän puoleltamme 2 kaatunutta ja 1 haavoittunut» — eikä myöskään niitä huhuja, jotka tulvivat sen hurjempina, mitä sorretumpi sananvapaus oli.

Kuitenkin niitä ahmittiin ja osaksi uskottiinkin.

Vapauttavan sanan sanoi siinä suhteessa epäilemättä se ruotsinkielinen herra, joka eräässä kadunkulmassa kaivoi kymmenpeninisen taskustaan ja huusi Työmies-lehden pojalle kadun yli:

— Nå, hämta hit didär lögnerna (no, tuo tänne ne valeet)!

Maanalaisia, hektograafilla monistettuja

lehtisiä sai vain joku onnellinen käsiinsä. Eivätkä niidenkään tiedot, paha kyllä, osoitautuneet joka suhteessa paikkaansa pitäväiksi.

Sillä aikaa toimi uutterasti oma yksityinen tietotoimistomme.

Ystävällämme kuvanveistäjällä oli se veraton etu, että hän, paitsi taiteellisia ja yhteiskunnallisia piirejä, tunsu eräitä venäläisiä meriupseereja. Heidän tietonsa huomattiin pian kaikkein luotettavimmiksi.

Tulevaisuuden sosialisti tutki taas joka päivä kaikki punaisen Suomen sosialistilehdet, jotka tosin olivat toimitetut samaan tapaan kuin pääkaupunginkin, mutta joista hyvällä tahdolla, ja mielikuvituksella sai aina jotakin iltahetkinä pureksittavaa. Sitäpaitsi hän tunsu ihmisiä mitä erilaisimmista yhteiskuntakerroksista voiden saada esille ainakin, mitä he ajattelivat.

Pieni ei ollut minunkaan tuttavapiirini, mutta pääasiallisimmaksi tehtäväkseni oli jäänyt kuitenkin Venäjän lehtien tutkiminen, jotka joka aamu ostin kaikki ja joihin vanhoja ja jotakuinkin perusteellisia koulutieto-

jani käyttäen saatoin vähitellen aina vaivattomammin syventyä.

Kaukana siitä, että niidenkään harvat sanat Suomesta olisivat pelkkää Jumalan sanaa olleet. Mutta olihan niissä kuitenkin ulkomaisten ja edes hiukan objektiivisempien olojen maku, ja vaikka ne hirveästi valehtelivatkin, näki selvään, että ne eivät aina valehdelleet tahallaan.

Ja saatoinhan niiden kautta edes jossakin määrin seurata muun maailman menoa. Olihan niillä omat ulkomaiset kirjeenvaihtajansa, tulihan niille toki suorat sähkösanomat Euro-pasta.

— Niin pitkälle me olemme siis joutuneet, huomautin siitä joskus ystäväilleni, että Venäjä tällä hetkellä on meille ainoa akkuna — Europaan.

Mutta niin se oli todellakin. Samoin kuin oli totta, ettei Suomi vielä koskaan ollut ollut niin läheisesti liitetty Venäjän valtakuntaan kuin nyt itsenäiseksi tultuaan ja siitä — erottuaan.

Ljenin oli ollut oikeassa.

Hän oli todellakin rauhallisesti valloitta-

nut Suomen, sen osan Suomea nimittäin, mikä oli punaisten hallussa ja mikä nyt suorastaan mateli hänen jalkojensa juuressa.

Rajajokea ei ollut enää taikka oli se siirtynyt Tornioon. Me olimme kaikki nyt vain vallankumouksen kansalaisia!

Hyvä, että tiedämme nyt, mitä *se* on. Ja toivon, että tuo tieto ainakin useimmille meistä riittää *meidän* elin-ikäksemme.

Kun nyt siellä täällä tapaan jonkun ystäväni kuningasvallan vastustajan, joka esittää minulle innokkaasti mielipiteitään, kohautan vain olkapäitani ja vastaan levollisesti:

— Koetetaan nyt tätä. Olihan tuota jo tasavaltaakin.

— Milloin ja missä? hän kivahtaa.

— Ka, punaisten kapinan aikana. Ja vielä oikein neuvostotasavaltaa.

Tietysti hän suuttuu ja huitoo käsiään.

Mutta minä tarkoitan täyttä totta. Sillä totisesti on mikä esivalta hyvänsä parempi kuin roskaväen valta, joka kuitenkin näkyy olevan välttämätön aste kunkin vallankumouksen historiassa.

Kuten näkyy, teki »taantumus» vahvasti

työtä minussa jo paljon ennen kuin se sitten kapinan jälkeen julkisuudessa puhkesikaan.

Eikä ainoastaan minussa, vaan koko ympäristössäni. Kaikkihan me olimme ennen, kuka etempää, kuka lähempää, Venäjän suuren vallankumouksen tuloa toivoneet, siitä iloinneet ja sitä harrastaneet. Nyt tuntui tuo harrastus sulaneen useimmissa varsin minimaaliseksi.

Juttelimme usein siitä kolminkeskisinä iltahetkinä hotellihuoneessamme. Ja koettelimme tehdä täyttä oikeutta myös punaisille.

— Paljon on syytä meidän herrasluokassammekin, huomautti kuvanveistäjä. Jos se olisi ollut toisenlainen ja ajoissa lähestynyt kansaa, ei tämä kapina olisi ikinä puhjennut.

— Kaikki on riippunut torpparikysymyksestä, selitti sosialisti. Katsokaa, rintamat käyvät melkein matemaattisesti Suomen kartalla samoja viivoja myöten, joita myöten kulkee maamme suurtilallisten ja pikkutilallisten asutusviivat.

Se oli kyllä totta. Mutta minunhan piti vastata jotakin kuvanveistäjälle.

— Ainakaan viimeiseen kahteenkymmeneen vuoteen ei voi meidän herrasluokkaamme syyttää. Sen voima on ollut kokonaan kohdistunut venäläisen sorron torjumiseen. Eihän sillä ole ollut yksinkertaisesti aikaa eikä tilaisuutta yhteiskunnallisiin kysymyksiin.

— Ja jos olisi ollutkin, olisi venäläinen sortovalta tehnyt kuitenkin kaikki tyhjäksi. myönsi sosialistikin.

— Siinäpä se! virkoin. Mitä hyvänsä voitaneekin sanoa meidän yläluokastamme, isänmaallinen se on ainakin ollut. Isänmaan vuoksi se on mennyt maanpakoon ja vankilaan, isänmaan nimessä se on luopunut myös kaikista etuoikeuksistaan sen työväenluokan hyväksi, joka nyt on ensimmäinen sitä murhaamaan ja hävittämään.

— Girondistien perästä tulevat aina jakobiinit, kadettien perästä bolshevikit, huomautti kuvanveistäjä. Mutta onko tämä yhteiskunta siis teistä niin mallikelpoinen? Jos nyt meidän punaisemme todella voittavat ja saavat aikaan täällä aivan uuden yhteiskuntajärjestyksen —

— Järjestyksen? Sano järjettömyyden!

— Ensimmäisen Europassa, sanon, sillä Venäjäähän me emme voi lukea siihen, niin olisiko se teidän mielestä niinkään hyi häpeä! Ei tämäkään yhteiskunta mikään paratiisi ole.

— Mutta se toinen olisi helvetti suorastaan! väitin. Eiväthän he tahdo edes kaikkien yhteiskuntaluokkien parasta. Hehän julistavat ihan julkeasti Ljeninin reseptin mukaista köyhälistön diktatuuria.

Niin me väittelimme.

Kävimme läpi myös kaikki suomalaisen sosialismin eri kehitysasteet ja tulimme siihen tulokseen, että se jo v. 1899, siis jo sortovuosien alussa, jolloin Matti Kurikka Työmies-lehdessä kuulutti, että Suomen valtiopäivät eivät edusta Suomen kansaa, oli poikennut nykyiselle maanpetolliselle polulle.

Suurlakossa olivat aseet jo olleet punakaartilaisten ja valkokaartilaisten välillä paukahtaa vastakkain. Viaporin kapinassa ne jo sitten paukahtivatkin, vaatien monta ihmisuhria.

Ja siitä saakka oli tämä ollut ilmassa, nyt

sopivien olojen tullen, maaperään laskeutukseen.

Mutta me olimme väsyneet jo väittelemään.

Kävimme vielä kerran läpi sen päivän uutisainehiston, pohdimme nisut ja akanat, ja päätimme yksimielisesti, että ne olivat tällä niinkuin monella muullakin kertaa yksinomaan akanoita.

Syntyi syvä ja tylsämielinen hiljaisuus.

— Meidän täytyy siis rehellisinä miehinä tunnustaa, että me emme oikeastaan tiedä mitään, huomautin.

Kyllä, meidän täytyi. Se oli lohdutonta, mutta totta.

Niitä tuli sitten paljon samanlaisia iltoja.

Arvattavasti olisimme, ainakin kuvanveistäjä ja minä, sittenkin järkemme tästä tyhjyyden kammota lopullisesti menettäneet, ellei hän eräänä iltana olisi tullut vihellellen huoneeseeni ja osoittanut voitonriemuisesti erästä kainalossaan olevaa soikeaa laatikkoa.

— Mitä siinä on? Sikareja? kysyin.

— Shakkipeli. Löysin sen tuolta hotellin seurusteluhuoneesta. Ja tässä on lauta. Haluatko?

Shakkipeli! Hän pelasi shakkia! Me olimme pelastetut.

Omasta puolestani olin joku vuosikymmen sitten ollut intohimoinen shakinpelaaja, jopa niinkin intohimoinen, että minun oli täytynyt kirjallisen työni nimessä kokonaan luopua siitä.

Nyt tuli tuo taito hyvään tarpeeseen. Tästä saakka me pelasimme säännöllisesti joka ilta shakkia, ainakin pari kolme tuntia, mutta usein enemmänkin. Se piti järjen viireessä ja saattoi, ellei muuta niin tuokioksi, karkoittaa myös nuo ainaiset kauhunkuvat, jotka muuten mielivät pakottaa koko sielun-elämän kiertämään vain yhtä ympyrätä.

Olihan se alussa kylläkin omituista shakkipeliä.

Siirrehtiin nappuloita, syötiin sekä herroja että talonpoikia kuumeentapaisella kiireellä ja anteeksi-antamattomalla huolettomuudella, ja — vaivuttiin ajatuksiin. Aina vähäväliä täytyi toisen tai toisen huomauttaa:

— Taisi olla sinun vuorosi.

— Se on totta!

Ja siirto oli heti valmis.

Mutta kun näin illasta iltaan jatkettiin alkoi jo tuo merkillinen pelikin näyttää omaa vuosituhantista, diabolista tenhovoimaansa. Saatoimme jo siihen oikein syventyäkin ja antaa palttua kaiken maailman politiikalle.

Ainoa, mikä enää jaksoi meidät siihen palauttaa, oli laukaukset ja autojen yöllinen jyrinä, jotka eivät koko aikana kadottaneet mitään alkuperäisestä, onnettomuutta uhkaavasta vaikutuksesta.

Silloin unohtui aina sekä shakkipeli että keskustelu ja me jäimme toisiimme jotakuinkin tuhmannäköisinä tuijottamaan.

Avattiin usein akkunakin ja koetettiin arvailla, mitä sen takana tapahtui. Mutta lopuksi painuttiin takaisin shakkipelin kaikesta ajallisesta riippumattomiin ongelmiin.

— Sinun vuorosi.

— Shak!

Eihän sen vielä tarvinnut välttämättömästi shakmattia ja kuninkaan menettämistä merkitä. Mutta kuningattaren menettämistä se *voi* merkitä, ja jo siitä saattaa asiantunteva lukija arvata, ett'eivät meidän pelimme aina-

kaan alussa juuri mitään mestarinäytteitä olleet.

Mutta järki säilyi ja sehän oli tässä tapauksessa pääasia.

Omaa silloista mielialaani määritelläkseni täytyy minun sanoa, että se päivästä päivään ja viikosta viikkoon jatkui pääasiallisesti sen sisäisen loukkautumisen merkeissä, joka oli vallannut minut jo marraskuun suurlakossa.

Ja häpeän, kansallisen häpeän merkeissä, josta ei tällä kertaa voinut syyttää mitään eikä ketään ulkopuolista, vaan ainoastaan tämän kansan omassa povessa asuvia turmiollisia voimia, joita se oli osoittanut liian heikoksi hallitsemaan!

Kaikki kauneimmat kansalliset toiveeni ja mielikuvani tuntuivat kuin yhdellä iskulla raunioituneen.

Ja milloin ne jälleen raunioista rakentuisivat?

Eivät ainakaan minun elinpäivinäni.

Hotellin muut asukkaat eivät tienneet mitään näistä alakuloisista mietteistämme.

Hehän olivat ulkomaalaisia, heillehän oli pääasia, että ulkonainen katujärjestys säi-

lyi eikä syntynyt pahempaa elintarvepulaa. Joku tavallista kiivaampi ja pitkä-aikaisempi ilta-ammunta kuten »Vapauspäivänä» — valankumouksen vuosipäivänä — saattoi heittääkin tosin hiukan hätkähyttää, mutta kun heistä useimmat olivat parkittuja pietarilaisia, he olivat siihen jo kotioloissaan hyvinkin tottuneet.

He ilmaisivatkin monta kertaa ilonsa ja tyytyväisyytensä asioiden rauhallisesta kehitymisestä.

Mitä he tiesivät murhista ja väkivallan töistä! Mitä he välittivät Suomen valtiomuodosta ja vastaisesta menestymisestä!

Että punaiset ja valkeat tappelivat, että maailmassa yleensä tapettiin toisiaan, että sai kiittää onneaan, kuka hengissä pääsi, ja vielä enemmän, jos onnistui säilyttämään edes osan maallisesta mammonastaan, — se kuului heidän mielestään niin elimellisesti nykyiseen luonnonjärjestykseen, että näytti kuin ei heistä kukaan olisi viitsinyt siihen sen enempää huomiota kiinnittää.

Toista oli meidän. Sillä mehän tiesimme

joka hetki olevan kysymyksen Suomen olemassaolosta.

Joskus kävi tuo sisäinen liikkumaton jännitys aivan sietämättömäksi.

Täytyi silloin lähteä tuttavias etsimään. Niitä tapasi päivisin kahviloista ja ruokapainoista, mutta iltasin ehdottomasti kotoa, ellei asianomaisella nimittäin ollut aivan erikoista syytä välttää sitä.

Ja olihan niitäkin, sillä tuntuva osa Helsingin sivistyneestä säädyistä oli äkkiä muuttanut toistensa sohvilla kiinailevaksi, huonostipueiksi »parias-luokaksi», jolle ei ollut jäänyt enää kuin valju muisto entisestä ihmisyydestään.

Tahtomatta omasta puolestani tarpeettomasti tuota aaltoilevaa laumaa lisätä vietin itsekin silloin tällöin pelkästään ikävystymisestä jonkun yön hyvien tuttavieni luona. Mutta aina huonolla onnella.

— Ammuskellaanko tässä kaupunginosassa paljo öisin? oli tavallisesti ensimmäinen kysymykseni. Saako täällä yörauhaa? Jyrisevätkö autot?

— Ei. Täällä on hiljaista niinkuin maalla. Käy vaan pitkäksi!

Eikä satuta paremmin kuin alkaa heti sellainen paukutus, niinkuin vähintään kaksi armeijaa olisi jossakin lähitienoilla rynnännyt vastakkain. Minä ponnahtan jalkeille.

— Jos tämä on teidän maalais-elämäanne...

— Ei se mitään. Harjoittelevat hiukan.

Sillä kertaa se sattui olemaan paukutusta kenraali Silfverhjelmin asunnon edustalla, tuon vanhan sotilaan, joka ei tahtonut mieli suosiolla pyöveleilleen antautua.

Toisella kertaa se oli salaperäistä ammuntaa jäältä, jonka syyn me uskalsimme vain puoliääneen aavistaa ja selittää. Kolmannella kertaa se oli joku äkillinen, valtava jymäys laivastosta, jolloin arvasimme taas jonkun aluksen muodostuneen todellakin »vedenalaiseksi».

Taikka tultiin samasta talosta hakemaan väkivoimalla punakaartiin jotakin niskoittelevaa puoluejäsentä.

Sellaisiakin oli nimittäin, eikä punainen kauhu suinkaan liikkunut ainoastaan porvarilisten päitten päällä.

KOLMAS LUKU.

Kauniita päiviä ja öitä. — Elämä ja kuolema. — Passiivinen vastarinta. — Aktiivinen nuoris. — Sota-urho. — Aseiden hankinta. — Svinhufvudin pako. — Synkkiä aavistuksia. — Valheen valta.

Päivät olivat toinen toistaan kauniimpia, illat samoin. Jonakin toisena samantapaisena keväänä olisi ollut varsin vaikea estää eroottisia ajatuksia mieleen kohoamasta.

Tällä kertaa tunnustivat kaikki ystäväni yhdestä suusta, että he elivät niistä yhtä kaukana kuin alkoholistakin ja että jokapäiväinen huolestuminen omasta ja omaisten turvallisuudesta riitti heille kaikeksi hermokiihotukseksi.

— Uskoin viheriässä nuoruudessani, sanoo Anatole Francen kuuluisa apotti Coignard »Kuningatar Hanhenjalassa» . . .

Hän oli uskonut, että huoli ihmissuvun jatkamisesta kävisi edellä itsesäilytysvietin. Mutta vanhemmalla ijällä oli hänkin tullut huomamaan, että ihminen sittenkin on taipuvaisempi säilyttämään oman elämänsä kuin sitä muille antamaan.

Siksi tuntuikin vallan omituiselta, jos jossakin kadunkulmassa tai porttikäytävässä tapasi nuoren pojan ja tytön, jotka silminnähtävästi eivät huolehtineet isänmaan tulevaisuudesta tai maailman vallankumouksen kehityksestä.

Se oli kuin vanha taulu, kuin kaunis, unohdettu kaiku entisiltä paremmilta ajoilta, joita tuskin muisti olleen olemassakaan, saati sitten tohti enää koskaan takaisin toivotella. Ja johtui samalla mieleen elämä, suuri, salaperäinen *Elämä* itse, joka kulki omaa kulkuaan, kaikista ajan aatteista ja mielten mylerryksestä vähääkään välittämättä, ja oli aina, kuitenkin tähän saakka, osoittautunut kuoleman valtaa väkevämmäksi.

— Kuolema, missä on sinun otasi! teki mieli sellaisina hetkinä huudahtaa.

Mutta ne olivat harvinaisia. Kyllä kuoleman tutkaimen läsnäolo tuntui muuten kaikkiialla.

Eivätkä siitä tunnusta suinkaan säilyneet punaisetkaan, siitä pitivät kyllä huolen eri rintamat ja niiltä palailevat synkät ruumisvaunut, joiden sisältöä sitten aina juhllisemmin vapaushautajaisin Mäntymäelle tyhjennettiin.

— »Vapaushautajaisia» todellakin! hymähtelivät ihmiset puoli-ääneen ohikulkiessa. Sillä kyllä se nyt, jos koskaan, haudataan se Suomen vapaus.

Ja siltähän se tuntui todellakin meistä vanhemmasta väestä.

Mannerheim oli kaukana ja Jumala korkealla. Ruotsi osoitti selvää kylmäkiskoisuutta. Tiedettiin Saksan kanssa olevan käynnissä joitakin neuvotteluja, mutta milloin ja miten ne päättyisivät, oli tietymätöntä. Meri pysyi sitäpaitsi itsepintaisesti jäässä, joten siltäkään taholta ei ainakaan mikään pikaisempi apu näyttänyt mahdolliselta.

Oltiin kuilun pohjassa ja ajateltiin maailmanmenosta senmukaisesti.

Ainoaksi lohdutukseksi oli jäänyt valtion ja yhteiskunnan toimihenkilöiden passiivinen vastarinta, joka säilyi harvinaisen eheänä ja yksimielisenä.

Kansakoulun-opettajiston kantaa suoras-
taan ihailtiin. Eikä ilman syytä, sillä heillä,
jos kellään, oli todellakin syytä olla vanhan,
laillisen yhteiskuntajärjestyksemme tarjoa-
miin elinehtoihin tyytymättömiä. Mutta
juuri hepä tässä kultaisen vasikan palveluk-
sen ajassa olivat ensimmäiset todistamaan,
ett'eivät ihmiset elä ainoastaan leivästä ja
ett'eivät aineelliset edut sittenkään ole mää-
rävin valta maailmassa.

Kaikista »Työmiehen» ja »Tiedonantajan»
houkutuksista huolimatta he pysyivät järk-
kymättöminä.

Toinen vapauttava momentti oli se pelon,
isänmaallinen ja itseuhrautuvainen kanta,
jolle Suomen nuoriso heti kapinan alusta sen
suhteen asettui.

Valkeassa Suomessahan se olikin luonnol-
lista eikä muu juuri mielellään voinut tulla

kysymykseen. Nämä nuoret vapaudensankarit ovatkin siitä saaneet osakseen kansansa ikuisen kiitollisuuden.

Mutta asianlaita oli sama myös punaisessa Suomessa, katsonpa vielä omasta puolestani, että vaatii vielä enemmän henkilökohtaista rohkeutta lähteä satojen vaarojen suitse vihollisen rintamien läpi yksin tai harvojen hengenheimolaisten kanssa seikkailemaan kuin astua tuhansin muiden samanmielisten kanssa suoraan omaan armeijaan.

Moni epäonnistui, paljon viatonta verta tuli täten hukkaan vuodatetuksi. Mutta Vapauden jumala, joka katsoo sydämeen, ei varmaankaan ole näitäkään marttyyrejaan viimeisessä tilinpäätöksessään unohtava.

Samaan sarakkseseen kuuluvat Porvoon ja Siuntion pojat.

Toden totta, ei helsinkiläiseltä nuorisolta isänmaallista innostusta puuttunut. Mutta vaikeudet olivat liian suuret, punaisten vartioketjut pusertuivat päivä päivältä aina kiinteämpinä ja valppaampina kaupungin ympärille eikä niiden läpi enää lopuksi lentänyt lintukaan.

Ainoastaan suurimmalla viekkaudella ja varovaisuudella onnistui vielä joku — venäläisen upseerin puvussa tai muuten — rautateitse paikaltaan päkähtämään.

Erikoisen mainitsemisen ansaitsevat vielä nähdäkseni ne lastenvanhemmat, joilta oli poika rintamalla tai punaisten vankina Reali-lyseolla.

Puhuttelin monia heistä, mutta en yhtään murheellista. Kaikki tahtoivat ainakin ulospäin esiintyä mahdollisimman reippaina ja toivorikkaina.

Minulla oli eräs ystävä, nyt jo mainehikas sota-urho, joka aamuisin kävi minua hotellissa tervehtimässä. Heti silmäni aukaistuani jouduin hänen kauttaan aina keskelle tuoreimpia päiväkuulumisia.

Huomasin, että hän kävi päivä päivältä aina salaperäisemmäksi.

Arvasin hänen kuuluvan Helsingin suojeluskuntaan ja hommailevan aseiden hankinnassa. Annoin hänen kertoa, mitä hän katsoi voivansa kertoa omasta alotteestaan, mutta en viitsinyt myöskään kysellä sen enempää.

Juttelimme vain minkä mitäkin, punnit-
simme mahdollisuuksia puoleen ja toiseen,
ja iloitsimme vilpittömästi venäläisten soti-
lasten poislähdöistä, joita tapahtui aina tihe-
ämmin ja aina taajemmin parvin. Ja upsee-
rit, jotka jäivät jällelle, olivat enimmäkseen
valkoisia.

Luonnollisesti tulivat aseet pääasiallisesti
heiltä.

Mutta oli sotilaita ja matruusejakin, jotka
pettivät vallankumouksen asian, elleivät juuri
muutamasta hopeapeningistä, niin kuiten-
kin setelirahasta.

— Mutta eivätkö ne sitten ilmianna teitä?
kysyin.

— Sattuuhan sellaistaakin.

— Ja punakaartilaiset tulevat ja vievät
teidät aseinenne?

— He eivät löydä mitään. Sillä aseet eivät
ole koskaan kauan samassa paikassa, minne
he ovat tuoneet niitä.

— Tytöt? . . .

— Tytöt kantavat ne pois. Ja saadaan
ne konekivääritkin kulkemaan.

— Millä pelin?

— Konstit on monenlaiset. Ellei muuta niin ajurilla ja keskellä päivää.

— Ja keskeltä katuja?

— Kyllä. Pahvilla ympäröityjä kukkaruukkuja ei kukaan epäile. Ja voihan varmemmaksi vakuudeksi päästää paljaan fiikusatvan siitä uloskin näkymään.

— Ymmärrän. Mutta eivätkö he saataaan rahaa teiltä tule aina uudelleen lisää kiristämään?

— Ei anneta.

— Entä jos he ilmiantavat teidät?

— Silloin ei auta muuta kuin toimittaa heidät pois tieltä.

— Taivaaseen?

— Taikka helvettiin. Pääasia, että he häviävät.

Tuo nyt kuului jonkun verran Sherlock Holmes'ilta, mutta lienee todella ollut välttämätöntä joissakin tapauksissa.

Eräänä aamuna hänellä oli suuri uutinen.

— No, Svinhufvud meni! sanoi hän heti ovesta aivan kuin olisi ollut kysymys hyvän päivän sanomisesta.

— *Kuka?*

— Svinhufvud. Jäänmurtajalla Rääveliin.

— Mistä? Jäänmurtajalla?

— Täältä Helsingistä luonnollisesti. Täytyi vallata jäänmurtaja ryssiltä ja laittaa mies matkaan. Minä luulin sinun tietävän asiasta.

Sen hän sanoi vain minua pilkatakseen.

Asia oli uppo outo minulle, samoin kuin että puolet senaatinjäsenistä todellakin olivat koko kapinan ajan oleskelleet Helsingissä.

— Kenen avulla hän pääsi lähtemään?

— Tietysti meidän, Helsingin suojeluskuntalaisten.

Koska tämä oli heidän ensimmäinen, kautta maailman kajahtava suurtekonsa, olen tahtonut erikseen mainita siitä, niin tunnetuksi kuin sen muuten saaneekin jokaiselle lukijalle otaksua.

Kirves oli siis jo tältäkin taholta pantu puun juurelle: mitä ei passiivinen vastarinta ollut saapa aikaan, sen oli saapa aktiivinen sekä rintamien tuolta että tältäpuolen.

Jo edellinen oli niin voimakas, ettei mikään hallitus olisi voinut sitä ajan pitkään vastustaa. Kun lisäksi tuli hellittämätön paine

ulkoapäin, oli tämän verisen seikkailun tulos ratkaistu jo etukäteen.

Sitä ei kukaan epäillytkään. Mielet synkistyivät vain silloin, kun tuli kysymys, kuinka paljon pahaa ehtisi sillävälän maan vauraimmalle osalle tapahtua.

— Tulee kultainen aika Helsingin arkkitehdeille, oli kuvanveistäjän tapana huomauttaa. Ei täällä jää kiveä kiven päälle. Ryssät eivät lähde pois tekemättä jotakin oikein pirullista loppurossausta.

— Eivätkä meidän suomalaisemme ilman proskriptsio-listoja ja panttivankeja. Vielä tässä leikki leikitään.

— Sinä luulet siis, että johtajat pakenevat?

— Olen aivan varma siitä. Siellä ei ole yhtään ainoata rehellistä miestä. Onhan se näkynyt heidän koko toiminnastaan.

Se olin minä, joka näin ennustelin. Tulevaisuuden sosialisti yhtyi täydellisesti mieliteisiini.

Otettiin sentähden yleisellä helpotuksella vastaan tieto Svinhufvudin Saksan-matkasta ja sopimuksesta Saksan hallituksen kanssa.

Nythän siitä toki ennen kesää tulisi loppu

kuitenkin! Ja kenties järkevimvät punaisistakin edes nyt huomaisivat pelinsä menetetynksi.

Mutta ei! He pysyivät vain itsepintaisesti kannallaan.

Vain jossakin heidän maaseutulehdissään näkyi joku rauhan-ääni, sekin heti yleiseen sotaiseen rummunpäristykseen tukehtuakseen.

Oli muuten aivan uskomatonta, kuinka ne valehtelivat.

Mutta samanlaistahan se oli jo vuosikausia ollut. Ja lopuksi oli valheenvalta kasvanut niin suureksi, etä useat punaisista vielä samana päivänä, jolloin saksalaiset marssivat kaupunkiin, eivät vielääkään uskoneet koko Suomen mantereella olevan muita kuin — valepukuisia valkokaartilaisia!

Siihen kesti kuitenkin vielä kotvasen aina jännitetämpää odotusta.

NELJÄS LUKU.

Hubuja. — Sosialistinen taiteilija. — Kansankiihottaja. — Keskustasosialisti. — Henkinen köyhyys ja raadollisuus. — Sota ja vallankumous. — Hengen valtakunta. — Saksalaiset Hangossa. — Uusi tilanne. — Koirat ja karvat, — Helsinki tyhjenee.

Tiedettiin Hindenburgin omakätisesti ojentaneen Svinhufvudille suunnitelman suomalaisten ja saksalaisten sotajoukkojen yhteistoiminnasta Suomen valloittamiseksi. Myöskin tiedettiin ruotsalaisen seikkailun nolosta päättymisestä Ahvenanmaalla ja saksalaisten mihin noususta sekä sinne että Turun saaristoon.

Mutta sitten eivät tietomme viikkokausiin enää juuri mainittavasti lisääntyneetkään.

Tampereen kohtalosta tuli harva päivä aina uusia ja ristiriitaisia huhuja. Lopuksi ei niihin uskonut kukaan. Ajateltiin vain apaattisesti, että tottapahan siitäkin saa kuulla kerran totuuden aikoinaan.

Jotakin siellä oli punaisten kannalta hullusti, senverran voi päätellä heidän sanomalehtiensä varovaisista uutisista.

Mutta vielä enemmän saattoi näiden rivien kirjoittaja päättää sen siitä äkkiarvaamattomasta tapauksesta, että luokseni hotelliin ilmestyi eräänä kauniina aamuna muuan tunnetusti Tampereella oleskeleva sosialistinen taiteilija.

Olimme lapsuuden leikkitovereita, joskin minä jonkun verran vanhempi häntä.

Luulen, että hän aina oli tottunut panemaan jonkun verran arvoa sanoilleni.

Tiesin, että hän tätä nykyä oli kapinallisten Punaisen ristin palveluksessa, mutta tunsin hänen luonteensa kyllin hyvin edellyttääkseni, että hän, jos olisi sodan alkaessa sattunut toselle puolen rintamaa, olisi nyt ollut joku valkeiden paikallisia komendantteja tai muita hommanmiehiä.

Hänen heikkoutensa oli aina ollut se, että hänen, voidakseen elää ja tulla toimeen maailmassa, täytyi aina herättää huomiota.

Joissakin muissa tavallisissa, rauhallisissa olosuhteissa ei se olisi niin vaarallista ollut ja hän olisi arvattavasti voinut päättää päivänsä kaikella kunnialla.

Mutta niissä oloissa, joissa nyt punaisten rintamien takana elettiin, oli jokaisen kunniallisen miehen pääasiallisena tehtävänä juuri pysyä niin syrjässä ja huomaamattomana kuin suinkin, ellei hän tahtonut yhteistä suurta asiaa vahingoittaa.

Se oli yli voimien hänelle. Hän sortui.

En tarkoita sitä, että hän meni Punaisen ristin palvelukseen. Vaan sitä, ettei tätenkään herättämänsä huomio riittänyt hänelle, ja että hän ryhtyi kirjoittelemaan kapinallisten sanomalehtiin verta tihkuvia kiihotuskirjoituksia, joissa hän väitti m. m. omin silmin nähneensä, miten valkoiset aivan erikoisesti räökkäsivät ja silpoivat heidän haavoitettujaan.

Sehän ei nyt tietysti mennyt kehenkään muuhun kuin yleisöön, jolle se oli tarkoitettu!

Ja jääköön se tälläkin hetkellä hänen ja hänen Jumalansa väliseksi asiaksi.

Jonkun tuollaisista kiihotuskirjoituksista hän oli julaissut jo. Vastään-ottoni ei sentähden voinut olla aivan entisen tapainen.

— Oletko tappanut ketään? kysyin.

— En.

— Vai niin. Sittenhän sinun kanssasi vielä voi keskulella.

Ja me keskustelimme.

Pitkin ja poikin, yli ja ympäri. Entinen läheinen luottamus tuntui tosin väliltämme hävinneen, mutta olihan tässä niin paljon ulkopuolistakin keskusteltavaa, että saattoi hyvin kaartaa kauempaakin.

Tokoi hänet oli kutsunut Tampereelta pitämään puhetta Punaisen ristin »Ensi apu»-osaston hyväksi pidettävässä juhla-illatsussa Kansallisteatterissa.

— Ja mitä sinä aiot puhua siellä?

— En tiedä vielä. Mutta ainakin niin, että tulen saamaan yleisön puolelleni.

Se oli selvä vastaus.

Loppujen lopuksi sanoin:

— Tiedän, että tulet nyt koko askeleen

astumaan sinne, minne lienet astunut jo kolme neljättäosaa. Mutta *kun* se tapahtuu, niin käy nyt ainakin vanhan ystävyysseuran nimessä lyömässä kättä päälle. Sillä siinä meidän tiemme erkanevat

Hän lupasi. Ja täyttikin lupauksensa.

Puoltatuntia ennen mainitun iltaman alkua hän tuli uudestaan. Mutta nyt hänellä oli kiire.

— Hyvästi! hän sanoi. Minä matkustan tänä iltana Viipuriin.

— Ja sieltä?

— Ehkä Pietariin. Ehkä Moskovaan. Ja hyvin mahdollista vielä paljon etemmäksikin.

Laiva uppoo siis, ajattelin. Mutta olin aivan liian viisas sitä julki sanoakseni.

Kuulin hänen samaisessa illatsussa esiintyneen jo punakaartin puvussa ja painuneen sitten teille tietymättömille. Samaa alkoi jo niinä aikoina kuulua yhdestä ja toisesta »kansankavalluskunnan» jäsenestä.

Toisenkin punaisen asioihin sekoittuneen sosialistisen tuttavani tapasin näinä aikoina. Hän oli siitä merkillinen, että hän uskoi Venä-

jän ja Suomen »neuvostotasavaltojen« välistä sopimusta tultavan tervehtimään tyytyväisyydellä myöskin porvarilliselta taholta.

Huomasin, että hän ei tuntenut ollenkaan vallitsevaa porvarillista mielialaa. Mutta koska minun asiani myöskään ei ollut häntä siitä valistaa, huomautin hänelle vain Inon patterien mukana luovutettavasta maa-alueesta.

— Se oli välttämätöntä, hän vastasi. Rysät pitivät sitä täysin luonnollisena.

Hän oli käynyt Pietarissa. Hän oli tavannut Trotskin ja Ljeninin. Hänen kuvauksensa heistä ei ollut vailla mielenkiintoa. Hetket vierähtivät nopeasti häntä kuunnelllessani.

Mutta mitään varsinaisia päivän-uutisia en saanut häneltäkään. Näiden poikkeusolojen luoma muuri esti kaiken tuttavallisemman seurustelun kahden eri puolueeseen kuuluvan kansalaisen välillä.

Tulin hotelliin yhtä tyhjänä ja tyhmänä kuin olin lähtenytkin.

Sain tietysti aika läksytyksen ystävältäni kuvanveistäjältä, että olin käyttänyt aikani

niin huonosti yhteistä, kommunistista uutisvarastoamme vähääkään lisäämättä.

Toden sanoakseni, eivät uutiset, s. o. ulkopuolisia tapahtumia koskevat uutiset, enää isostikaan mieltäni kiinnittäneet.

Ensiksikin ne olivat epäluotettavia ja toiseksi ei niillä ollut enää edes sensatio-arvoa tylsyneille aisteilleni. Jäänyt oli jällelle vain psyykillinen mielenkiinto niihin sisäisen elämän ilmiöihin nähden, joita olin huomaavini itsessäni ja ulkopuolellani.

Ikävä kyllä, ne olivat hämmästyttävän harvinaisia.

Koko elämä oli äkkiä merkillisen harvoihin viivoihin vetäytynyt.

Manner contra Mannerheim, Haapalainen contra Hindenburg! Ei tarvinnut olla profeetta nähdäkseen, mikä olisi lorun loppu oleva. Eikä itse »lorussa» ollut meille porvarillisille muuta sielullista vaihtelua kuin odotus ja pettymys, hengen ahdistuminen ja helpottuminen.

Mitä siinä lienee sosialisteille ollut, en tiedä, mutta totisesti ei siitä ulospäin näkynyt

muuta kuin henkistä kurjuutta, köyhyyttä ja raadollisuutta.

Eikä kummakaan. Sillä kun vuodesta vuoteen oli tehty voitavansa kaikkien henkisten arvojen kieltämiseksi, eivät ne olleet myöskään silmänräpäyksessä eivätkä edes Mannerin diktatuurikomennolla enää eloon agiteerattavissa.

Ne olivat kuolleet ja ne pysyivät poissa koko hommasta.

Siinä syy myöskin, miksi tämä »köyhälis-
tön vallankumous» ei yhtään ainoaa suurta miestä, yhtään ainoaa suuresti ja laajasti ajattelevaa henkilöä punaisten vallanpitäjien puolella Suomen historiaan synnyttänyt.

Ei muita kuin poliittisia seikkailijoita ja onnen-onkijoita, lievintä sanaa käyttääkseni.

Totisesti se oli köyhien vallankumous, mutta *henkisesti* köyhien, joilla ei ollut mitään uutta eikä omaperäistä sanomista.

Siksi muodostuikin kaikki vain Venäjän bolshevistisen vallankumouksen orjalliseksi matkimiseksi.

Kaikki oli niin tyhjää, että kolisi. Ei siinä

ollut paljon sijaa näidenkään rivien kirjoittajan psyykkiselle mielenkiinnolle.

Uskoin nyt samalla täysin ymmärtäväni, miksi suurilta maailmansodan verikentiltä palailevilla sankareilla oli niin vähän mielenkiintoista retkiltään kerrottavaa.

Olin ennen sitä aina ihmetellyt ja ajatellut, että ollapa siellä esim. minun kaltaiseni mies, niin totta minulla riittäisi siitä pakisemista ja selittämistä loppu-ijäkseni. Ei! Kaiken sielullisen mielenkiinnon pohjana on vain yksilöllisyys.

Missä se puuttuu, on kaikki yhtä samantekevää kuin tähtitieteessä, jossa ei huimavimpienkaan valovuosien luku voi meissä muuta kuin ylimalkaista, epämääräistä hämmästelyä herättää.

Ja nykyaikaisesta sodasta, samoin kuin vallankumouksesta, ne puuttuvat nähtävästi tykkänään.

Eivätkä vähemmän siitä nykyaikaisesta elämästä yleensä, johon me niiden kautta olemme joutuneet, jota me sanomme maailmanhistorian suurimmaksi ajaksi, mutta

joka itse asiassa on pienintä aikaa henkisten persoonallisuuksien historiassa.

Mutta Lloyd George ja Wilson? Mutta Clemenceau, Foch ja Hindenburg?

Nekin ovat jo meihin nähden aikoja sitten kaiken yksilöllisen mielenkiintonsa kadottaneet.

Ne ovat vain erinäisiä aineellisten voimien patoutumia, joiden valta on hirvuihin tässä, mutta ei toisessa korkeammassa tasossa, jota me nimitämme hengen valtakunnaksi.

Heidän nimensä merkitsevät vain tähtitieteellisiä lukuja, vain miljoonia ja jälleen miljoonia ihmisteuraita, vain jatkuvien ulko-naisten tapahtumien sarjaa, joiden henkinen ydin vasta sielunsilmiimme häämöttää.

Jokainen, joka tahtoo katsoa pinnan alle eikä vain sen vaahtokuohuja, näkee jo nyt siellä valmistettavan uutta ja merkillistä hengen aikakautta, johon me ennemmin tai myöhemmin tulemme astumaan.

Sillä entiseen me emme palaja enää milloinkaan.

Jotakin samantapaista väikkyi mielessäni myöskin punaisten kapinan aikana.

Emmekähän me ole entiseen palanneetkaan.

Toistaiseksi näkyy se vain vähän, mutta tulevaisuudessa on se näkyvä paljon enemmän. Elämme vielä vanhan tilinteossa uuteen valtakuntaamme sen ratkaisevammin astuaksemme.

Mutta kaikista silloisista hyvinkin spiritualistisista mietelmistäni huolimatta en voinut estää sydäntäni oudosti sävähtämästä, kun ystäväni kuvanveistäjä tuli eräänä iltahetkenä hengästyneenä hotelliin ja ilmoitti:

— Saksalaiset ovat astuneet maihin Hangossa ja etenevät pikamarssissa kohti Helsinkiä.

— Mistä tiedät?

— Venäläisiltä upseereilta. Tulen juuri päivällisiltä ruhtinas O:n luota. He ovat saaneet kipinäsanoman.

— Sitten he ovat muutamassa päivässä täällä.

— Epäilemättä. Mutta saa nähdä, mitä ryssät tekevät.

— Kuinka niin? Aikovat ryöstää kaupungin?

— Eivät kuin räjäyttää. Mutta Jumalan kiitos, puolalaiset ovat Viaporissa. Ja he ovat meidän puolellamme.

Hänen tietonsa osoittautuivat jälleen oikeiksi, kuten jo jonkun päivän perästä olimme tilaisuudessa venäläisistä lehdistä toteamaan.

Syntyi uusi tilanne, uusi entistään jännitetympi odotus, jonka ulkonaisen leiman lähinnä määräsivät kaupungin yläpuolella aina tiheämmin liitelevät saksalaiset lentokoneet.

Niitä tervehdittiin ensimmäisinä uuden ja paremman elämän merkkeinä hartailta riemun ja kiitollisuuden tunteilla kuin kyyhkyksiä Noakin arkissa, sillä tiedettiin niiden tuovan kevättä ja vapautta tullessaan.

Tunnettiin myös saksalaisten uhkavaatimus, johon kuului, että venäläisten sotilaiden ja laivojen oli viiden päivän kuluessa Helsingistä poistuttava. Niiden suhteen taas, joiden lähtö näytti jää- y. m. esteiden vuoksi mahdottomalta, oli annettu joukko seikka-peräisiä määräyksiä, miten ja missä heidän oli oltava ja saksalaisten tuloa vastaan otettava.

Venäläisten, lättiläisten y. m. vieraiden kansallisuuksien luku olikin Helsingissä tätä nykyä ääretön, varsinkin Räävelin valloituksen jälkeen, jolloin merentakaisen punaisen roskaväen huonoimmat ainekset olivat jättiläiskokoisilla laivoillaan koko Pohjois-sataman täyttäneet.

Olimmehan mekin jo roskaväkeä kylläksi nähneet, mutta kyllä tämä sittenkin vei voiton kotimaisesta. Varsinkin heidän punakaartinsa, jonka joukossa näki niin repaleisia hahmoja ja niin villiityneitä naamoja, että heitä tuskin olisi enää ihmisiksi uskonutkaan.

Heihin verraten näyttivät meidän punakaartilaisemme, varsinkin senjälkeen, kun he olivat kaupungin kangasvarastot tyhjentäneet ja saaneet itselleen uuden uutukaisia, siistejä univormuja, aivan herraskaisilta, joihin olisi voinut katsoa jo joltisellakin kansallisella ylpeydellä, elleivät heidän tekonsa olisi niin räikeästi heitä vastaan todistaneeet.

Muistui mieleen vanha suomalainen sananlasku:

— Ei koira karvoihin katsominen.

Mutta myöskin naamoiltaan he olivat alku-

peräisestään jo paljon siistiytyneet. Arvaan sen johtuneen siitä, että pahimmat roistot ja pahantekijät, jotka punakaartin ytimen muodostivat, olivat aikoja sitten lähetetyt rintamille, siellä kaatuneet tahi omia tihutöitään pakoon muille paikkakunnille muuttaneet. Ja heidän sijaansa oli tullut aina suuremmalla ja suuremmalla väkipakolla otettua vanhempaa ja usein kunnollistakin työväkeä — tai puolikasvuisia lapsia — joilla vielä oli verrattain vähän syntiä omalla tunnollaan.

Saattoipa heidän joukossaan olla niinkin viatonta väkeä kuin oli esim. se erään pankin edustalla vartiopalveluksessa seisova ukko, joka katsellessaan kivääriinsä nojaten uteliaasti Espiksen hämärtyvää katuelämää äkkiä ohikulkiessani ruikkasi pitkän syljen suustaan ja virkahti vilpittömästi hämmästyneenä toverilleen:

— Kato p-le! Suomalainen likka! Ja keikkuu ryssän käsivarressa.

Ja olihan siinä todellakin pari askelta edelläni tuo ikuinen ihme nähtävissä!

Me muut olimme nähneet sitä jo vuosia.

Mutta tuo ukko ei ollut nähtävästi koskaan liikkunut omia kotinurkkiaan kauemmaksi.

Teki oikein mieli syleillä häntä.

Kuitenkin olivat sellaiset viattomuudet harvinaisia, kuten ne arvattavasti ovat kaikkina aikoina olleet niin hyvin valkoisten kuin punaisten keskuudessa.

Mutta suurin osa ryssiä laittautui aina suuremmalla kiireellä lähtemään.

Eikä liene ollut niinä päivinä suurempaa iloa porvarilliselle Helsingille kuin tuollainen muutamia kymmeniä sotilas- ja siviilihenkilöitä käsittävä kulkue, joita varsinkin illan tultua läpi kaupungin, reput selässä tai käsi-kärryillä vähiä kampeitaan lykäten, tuhka-tiheään rautatieasemaa kohden liikkui.

Meniväthän siinä meidän vuosisataiset sortajamme. Jospa päästäisi pian samoin myös omista kotimaisista pyöveleistämme!

Heidän johtajistaan päästiin päivä päivältä aina useammasta.

Tiedettiin aina suuremmalla varmuudella jo lähteneen milloin Sirolan, milloin Mannerin, milloin itse Valppaan kapsäkki kainalossa. Harmittihan hiukan, että he täten välttivät

ansaitun rangaistuksen, mutta arveltiin toiselta puolen juuri heidän lähtönsä vaikuttavan mitä lamauttavimmin niihin laumoihin, joita he niin kyynillisesti ja säälimättömästi olivat harhaan johtaneet.

Mitä lienee vaikuttanut! Useimmat tuskin ollenkaan kuulivat heidän lähdöstään, ja jos kuulivat, eivät uskoneet.

Mutta me uskoimme. Ja tiesimme leikin nyt olevan lopussa ja suuren tilinteon päivän tulossa, joka kaiken todennäköisyyden mukaan kohtaisi heidän joukostaan niin vääriä kuin vanhurskaita.

Entä meidän joukostamme? Se riippui luonnollisesti siitä, miten ja milloin Helsinki valloitettaisiin.

Mutta juuri siitä oli meillä monta eri arvelua.

VIIDES LUKU.

Sovinnollisen ratkaisun mahdollisuudet. — Eräs raubanlähetystö. — »Hengen miehet.» — Mikä oli oikein. mikä väärin? — Vasemmistososialisti. — Kiusaus. — Stead ja Branting. — Ylpein hetki elämässäni.

Mutta eikö sitten ennen veristä loppuromahdusta ollut mitään rauhanneuvotteluja?

Eikö koetettu mitään rauhallista ratkaisua? Oliko välttämätöntä, että punaisen hulluuden täytyi mennä niin pitkälle kuin se meni ja kaiken päättyä niinkuin se päättyi?

Nähtävästi oli.

Lähtökohdat olivat liian vastakkaiset: punaisten puolelta täydellinen bolshevistinen vallankumous, valkoisten puolelta ankarin laillisuus.

Sitäpaitsi ei kumpikaan taisteleva puoli tahtonut koko kansalaissodan aikana tunnustaa toistaan tasaveroiseksi vastustajaksi, jonka kanssa yleensä mikään keskustelu olisi voinut tulla kysymykseen.

Oli muitakin syitä.

Punaiset olivat alusta alkaen voimansa aivan liian suureksi arvioineet. Ja omien joukkojensa kiihottamiseksi täytyi heidän pitää niitä alituisessa, keinotekoisessa voitonhurmiossa vielä senkin jälkeen, kun kaikki voiton mahdollisuudet tosiasiallisesti olivat heihin nähden jo ammin olemasta lakanneet.

Jos heidän johtajansa olisivat olleet rehellisiä, he olisivat heti Saksan ja Valkean Suomen sopimuksen tultua tunnetuksi sanoneet joukoilleen:

— Tähän asti, mutta ei etemmä! Kaikki vastustus on turha, me emme ole lähteneet ulkomaista ylivoimaa vastaan taistelemaan. Me olemme lähteneet sotaan Suomen yläluokkaa vastaan, emmekä muuta. Nyt asetet alas ja vastaamaan tekemme seurauksista.

Silloin olisi ollut psykologinen hetki, ja

mahdollisesti he olisivat voineet saavuttaa vielä verrattain lievät rauhan-ehdot.

Mutta he päästivät sen ohitse ja silloin oli kaikki kadotettu.

Porvarilliset taas olivat viime aikoina — ja jo oikeastaan v:n 1905 suurlakosta lähtien — vain myöntyneet ja myöntyneet sosialistien aina kohtuuttomammiksi käyviin vaatimuksiin, osaksi oman heikkoutensa tunteesta, osaksi isänmaanrakkaudesta.

Mikään ei ollut auttanut. Suomen työväki ei ollut ottanut mistään talttuakseen. Ja kun sosialistinen puolue lopuksi oli asettunut sekä ryssien maastalähtöä että lujan järjestysvalan aikaansaamista vastustamaan, oli myöskin heidän kärsivällisyytensä lopussa.

Eikä kummakaan.

He olivat loukkaantuneet, he olivat sydänjuuriin saakka katkeroituneet.

Kesäiset, väkivaltaiset maatyölakot, kunnallisten valtuustojen ahdistamiset, marraskuun punainen viikko ja sen roistojen sekä murhamiesten aseelliset vankivapautukset olivat jousen tässä suhteessa jo aivan liian kireälle jännittäneet. Se katkesi, ja Valkea

Suomi nousi puolustamaan asevoimin sitä oikeutta, jota asevoimin uhattiin.

Eikä se kerran noustuaan tahtonut suinkaan jättää työtään keskeneräiseksi.

Eihän Suomella ollut varaa tällaiseen verilöylyyn, joka vuosi. Täytyi kerta kaikkiaan ja pitemmäksi aikaa taata maassa rauhallisen elämän juoksu.

Punaisten itsepintaisuuteen ja sokeuteen nähden ei se ollut muuten kuin aseilla taattavissa.

Epäilemättä oli rauhankaipuutakin heidän puolellaan. Mutta osaksi ilmeni se liian myöhään, osaksi niin naivissa ja epäkäytännöllisissä muodoissa, että se ei enää voinut mitään asioiden vääjäämättömään menoon vaikuttaa.

Muutamista rauhan äänistä punaisten sanomalehdistössä olen jo ennen huomauttanut.

Helsingin »Työmiehestä» ja »Tiedonantajasta» ne olivat tykkänään pannaan tuomittuja. Huhun mukaan ei edes Valpas saanut moneen päivään esille siellä tunnettua rauhan-ehdotustaan, jos sitä sen mahdottomien vaati-

musten vuoksi voitiin enää ollenkaan pitää sellaisena.

Mutta eräänä kauniina päivänä soitettiin minulle hotelliin ja kysyttiin, tahdoinko minä ottaa vastaan erästä »rauhanlähetystä» taikka oikeammin sen puheenjohtajaa, joka jalansyten oli asiaansa varten tullut Viipurista.

Tiesin tuollaisen lähetystön olemassaolosta.

Olin kuullut heidän edellisinä päivinä käyneen sekä kansanvaltuutettujen että erinäisten porvarilliseen vasemmistoon kuuluvien hengen miesten luona ottamassa selvää sovinnollisen ratkaisun mahdollisuuksista.

He itse olivat lähinnä teosoofisen maailmankatsomuksen kannattajia.

Tietysti tahdoin minä jutella heidän kanssaan. Ja muutaman tunnin kuluttua he olivat hotellissa.

Tutkittiin ja tunnusteltiin tämän verisen ristiriidan syntyjä syviä, valitettiin verenvuodatusta, myönnettiin yhteinen pettymyksemme Suomen kansan suhteen, joka juuri tällä ratkaisevalla hetkellä oli luopunut ihan-

teellisista tarkoituksistaan, ja lykättiin unelmamme niiden toteutumisesta vähintään sata vuotta eteenpäin.

Vapauttavan sanan sanoi eräs vanha, viisaannäköinen ukko, jonka korkea otsa todisti paljon itsenäistä ajatustoimintaa.

— Kaikki tämä turmio johtuu siitä, että hengen miehillä on vielä niin vähän sanomista tässä maailmassa. Nyt painaa yksi aineellinen voima väkisin meille kiväärin kouraan, huomenna toinen. Pitäisi saada enemmän määräävää arvovaltaa hengen miehille.

Huomasin kaikesta, että he pitivät minuaikin »hengen miehenä», joka kahden yhtä aineellisen voiman — kapitalistisen ja sosialistisen — yhteentörmäyksessä olin jäänyt heidän tavallaan kuin vasaran ja alasimen väliin. Eikä minulla heidän yleisiä rauhan periaatteitaan vastaan ollutkaan mitään muistuttamista.

Mutta toinen, nuorempi mies, joka silminnähtävästi oli täysiverinen sosialisti, tahtoi heti päästä käytännöllisiin tuloksiin.

— Pitäisi saada aikaan julistus, sanoi hän, yhteinen, mahdollisimman puolueettomien

henkilöiden allekirjoittama julistus, jossa huomautettaisiin rauhan, ainakin välirauhan välttämättömyydestä. Myöskin yksityinen kirjailija voisi kirjoittaa tuollaisen julistuksen.

Tunsin tuon henkilökohtaiseksi vetoamiseksi itseeni nähden.

— Mihin? kysyin sentähden. Missä se julaistaisiin? Ei suinkaan »Työmieheissä» ja »Tiedonantajassa»? Ensiksikään ne tuskin julkaisisivatkaan sellaista ja toiseksi se ei vaikuttaisi mitään. Jos mieli olla kirjailijan sanalla mitään arvovaltaa, täytyy olla ensin sanan vapaus, mutta sitähan meillä ei ole. Minunkin oma lehteni on lakkautettu.

Hekin myönsivät, ettei se kävisi päinsä siinä muodossa. Mutta missä siis?

Tiesin hyvin, että se oli jo mahdoton joka muodossa.

Mannerheim oli jo antanut hyökkäyskäskynsä, Vaasan hallitus omat julistuksensa, valkoinen armeija kulki voitosta voittoon ja porvarillisten mieliala täälläkin — punaisten pihdissä — oli mahdollisimman toivorikas. Mikään mahti maailmassa — ellei ehkä sak-

salaisten sosialistien välitys — ei olisi voinut enää tätä suurta tuomion ja koston vyöryä pysähdyttää.

Ruotsin sosialistit olivat jo koettaneet ja — epäonnistuneet.

Saksa oli ainoa maa koko maailmassa, josta kaikuvan rauhan-äänien arvovalta, varsinkin sen tekemän liittosopimuksen jälkeen Vaasan hallituksen kanssa, olisi ollut niin suuri, että sitä olisivat sekä sosialistit että porvarilliset kuunnelleet.

Mutta tuota ääntä ei kaikunut, ja verinen leikki oli loppuun leikittävä.

Mikä olisi siinä meidän »hengen miesten» ääni ollut? Vain tulitikku yössä, vain huuto myrskyssä, joka olisi hukkunut omaan heikkouteensa!

Mutta sittenkin? Ehkä kuitenkin olisi ollut syytä yrittää?

Eihän tekoja mitata niiden käytännöllisten tulosten mukaan eikä henkisiä arvoja niiden tuottaman todellisuushyödyn mukaan. Epäilemättä siinä olisi joutunut naurettavaksi, ehkä vihatuksi, pilkatuksi ja vainotuksi, — mutta sittenkin!

Sääsken ääni ei tosin kuulu taivaaseen, mutta varmaankin kaikkialla läsnäolevaan, kaikkivaltiaan Jumalan korvaan ja sydämeen.

Mikä oli oikein sillä hetkellä, mikä väärin?

Olen tuota jälkeenkäpäin paljon aprikoinut. Tein mielestäni kuitenkin parhaan ymmärrykseni mukaan ilmaistessani heille epäilyni asian onnistumisesta, mutta silti kehoittaen heidän sitä kaikin mokomin jatkaamaan.

Mutta minä itse? Mikä olisi minun suhteeni oleva siihen?

Se oli toistaiseksi välttelevä.

Kenties olin simppeä sillä hetkellä, kenties suuri pelkuri ja kieltäjä oman uskontoni.

Tuotakin olen jälkeenkäpäin paljon aprikoinut. Kuitenkin luulen tulevani lähimmä totuutta, jos väitän olleeni vain tavallinen kuolevainen.

— Tuollaisella julistuksella ei tietysti olisi mitään merkitystä, huomautin, ellei sitä saataisi levitetyksi myöskin toiselle puolen rintamaa.

— Se saadaan kyllä, vakuutti varmasti se toinen nuorempi mies, jota tässä voisin

vaikka vasemmistososialistiksi nimittää. Me kyllä menemme siitä takaukseen.

— Niin, mutta milloin? kiistin yhä. Nyt ovat päivät kalliit. Jos mieli saada mitään aikaan, on salaman nopeudella toimittava.

— Minä takaan, että jos julistus tänäpäivänä on valmis, on se huomenna jo kaikkialla rintamilla.

— Millä hiton konstilla?

— Meill' on konstimme. Tietysti lentokoneilla.

Katsoin tarkemmin miestä, joka niin mahdollisesti puhui.

Hän oli nuori, pulska poika, ijältään ehkä 30 vuotias, katse älykäs, kasvot miellyttävät. Olisi voinut luulla häntä eteläpohjalaiseksi pientilalliseksi tai Amerikassa käyneeksi ammatinharjoittajaksi. Kuulin jälestäpäin, että hän oli hyvinkin lähellä kapinallisten pääleiriä, jonka kanssa hän kohti tuntemattomia kohtaloita katosikin.

Vahinko miestä!

Huomasin kaikesta että hänellä oli vilpittömät tarkoitusperät. Joissakin muissa oloissa hän epäilemättä olisi ollut valistuneen

työväenluokan kaunistuksia, sen henkistä parhaimmista. Nyt harhaillee hän jossakin itäisillä mailla isänmaanpetturina ja maanpakolaisena.

Niitä meni monta hänen kaltaistaan. Ja sepä siinä juuri onkin niin kamalaa.

— Ei, kyllä siitä sittenkin täytyisi saada aikaan joku neuvottelu molempien taistopuolten johtajien välillä.

— Sitähän tämä julistus juuri tarkoittaisi. Neuvottelua ja aselepoa.

— Niin, mutta jo julistusta ja muuta edeltävää rauhantoimintaa varten. Mutta sitä varten täytyisi olla joku puolueeton ala, joku rauhoitettu paikka, joka ei olisi kummankaan käskyvallan alla . . .

— Hyvä. Me toimitamme teille heti vapaan matkan Tukholmaan.

Se oli houkutteleva tarjous.

Päästä siinä silmänräpäyksessä pois koko tästä kurjuudesta ja ahdistuksesta! Tulla toisiin vapaampiin, valoisampiin oloihin, tuntea itsensä jälleen ihmiseksi ja maailmankansalaiseksi eikä metsänpedoksi!

Hengittää jälleen ilmaa, joka ei olisi täynnä

verihöyryjä ja veljesvihaa, voida ehkä jälleen tehdä jotakin ja toimia jotakin eikä istua tässä sietämättömässä, pakahduttavassa passiivisuudessa, pitkässä kuin nälkävuosi ja uhkaavassa kuin tyyni myrskyn edellä!

Ja voida ehkä siinä sivussa vielä vaikuttaakin jotakin, jos ei muuta, niin omien nuoruus-ihanteittensa edestä, ihmisyyden, kansallisen kokoomuksen, kulttuurirauhan edestä, tulla vielä ehkä hyvinkin tunnetuksi poliitikoksi ja kansojenkaitsijaksi, matkustaa pääkaupungista pääkaupunkiin, tavata ministereitä ja valtiomiehiä, välittää, sovittaa, ratkaista ja suunnitella! Olla sanalla sanoen henkinen mahti maailmassa!

Niinkuin Stead, niinkuin Branting! Ja kaikki tuo vain sanan ja hengen voimalla, vapaana sanomalehtimiehenä ja kirjailijana!

...

Tunsin seisovani korkealla vuorella, jonne varmaankin itse pimeyden pääruhtinas oli minut johdattanut.

Kunniakseni täytyy minun mainita kuitenkin, että tuohon hetkelliseen hurmio-tilaani liittyi vähemmän henkilökohtaisen

edun, maineen tai tunnetuksi-tulemisen tavoittelua kuin huolta ihmiskunnan tulevaisuudesta ja kansojen kohtaloista!

Mutta kiusaus se oli, sen myönnän minä, eikä vaarattomimpia minun elämässäni.

Sitä kesti kuitenkin vain sekunnin. Jo seuraavassa saatoin vastata jotakuinkin tyyneästi ja taitavasti:

— Eihän minun missään tapauksessa sovi yksin matkustaa. Mutta puhelkaa nyt muiden puolueettomien rauhan miesten kanssa ja tulkaa sitten uudelleen. Tuumitaan asiaa.

— Kirjailija ei siis ole kokonaan vastaan sitä?

— Enpä suinkaan. Laihakin rauha on aina parempi kuin lihava riita. Ja jos me voimme estää yhdenkään ihmishengen hukan tässä hirvittävässä veljesvainossa, voimme me jo pitää itsemme onnellisina.

Näillä ja muilla yhtä kasvatusopillisilla ja ihmisystävällisillä lauselmilla päättyi keskustelu minun puoleltani.

Pahoin pelkään, että se on samoin päättynyt monessa muussakin ja isommassakin »rauhankongressissa».

Ja »Fordin lähetyskunta» lähti. Mitä se muualla sai aikaan, en tiedä, mutta minulle se ainakin antoi ylpeimmän tuokion tässä maallisessa taivalluksessani.

KUUDES LUKU.

Arvailuja. — Irmari Rantamala. — Noak arkissaan. — Vaarallinen paperi. — Fabius Cunctator. — Lentokoneet. — Anarkistin salaisuus. — Sardanapalusko palatsissaan? — Esteettisiä ajatuksia. — Suomalainen kansanluonne. — Hyvin vähän hymyiltävää.

Saksalaisten noustua Hankoon kävi henkinen paine Helsingissä aivan sietämättömäksi.

Tiedettiin heidän antaneen tšekäläiselle venäläiselle sotaväelle viiden päivän uhka-vaatimuksen: näiden oli pysyttävä kokonaan poissa leikistä, jos heidän mieli välttää tulevaisen vihaa.

Laivojen oli lähdettävä. Niiden, joille tämä jäästeiden vuoksi ehkä kävisi mahdot-

tomaksi, oli erikoisessa, lähemmin määritellyssä järjestyksessä voitollisen valloittajan tuloa odotettava.

Asia oli sitä myöten selvä siis. Mutta miten ja milloin saksalaiset tulisivat?

Ja mitä tapahtuisi täällä sillä aikaa?

Että venäläiset ottaisivat varteen annetun uhkavaatimuksen, siitä ei ollut epäilystä.

Mutta punaiset? Mitä he tekisivät?

Kelpaisiko heille tälläkään kahdenneltoista hetkellä lusikka kauniiseen käteen vai jatkaisivatko he mielenvikaista vastustustaan todella viimeiseen mieheen ja viimeiseen veripisaraan?

Siitä puhuttiin, sitä arvailtiin.

Tutkittiin »Työmiestä», luettiin »Tiedonantajaa» ja etsittiin turhaan edes joitakin uuden tilanteen aiheuttamia järjen kipinöitä niistä.

Mutta ei! Siellä valui vain tunnettu mahtipontinen valheen valta entistä vuolaampana, siellä kiehui ja kohisi »Harhaman» sekapäisen tekijän Irmari Rantamalan puuropata entistä piripintaisempana.

Ei mitään myönnytyistä totuudelle, ei

mitään vääjäämistä uhkaavalle, ratkaisevalle todellisuudelle.

Mitä Irmari Rantamalaan tulee, niin sanotaan hänen lopuksi toimittaneen »Työmiestä» aivan yksin.

Kaikki muut pakenivat, hän vain toimitti. Siinähan *voisi* olla edes joku komea kohta tässä yleisessä henkisessä surkeudessa: hyvä hevonen kuolee valjaisiinsa.

Mutta tältäkin henkilökohtaisesti rohkealta yksityisiseikalta puuttuu juuri sen ylentävä, aateloiva momentti: rohkeus jonkun jalon aatteen palveluksessa. Sillä eihän jatkuva, monomaanista valehtelemista ja vihaan yllyttämistä toki voitane minään jalona aatteenä pitää.

Jos hän olisi sanonut koko totuuden, *jos* hän, suomalaisena kirjailijana, olisi edes tällä viimeisellä hetkellä, silloin kun hänellä oli lehti hallussaan, uskaltanut astua esiin ja julistaa kaiken enemmän vastarinnan mahdolltomaksi, olisi hänen muistonsa nyt kokolailla toisenlainen.

Mutta hän ei sitä tehnyt, ja siksi hukku-koon myös hänen muistonsa niihin aaltoihin,

joissa hän myöhemmin vangiksi jouduttuaan vartiainsa luodeista myös niin surullisen surman sai.

Muuten elettiin näinäkin ratkaisevina päivinä kuin Noak arkissaan, tietämättä tarkemmin mitä ympäröivässä maailmassa tapahtui. Olipa meidän joukossamme jo niinkin itsepintaisia epäilijöitä, jotka eivät uskoneet edes sellaistaakaan varmistettua seikkaa kuin Tampereen valloitusta.

Nykykäyttivät vain olkapäitään ja sanoivat:

— Minä en usko enää mitään. Enkä tahdo kuulla mitään. Minä annan palttua koko maailmalle.

Kuitenkin he juuri ehkä olivat kaikkein uteliaimmat kuulemaan mitä epävarmimpiakin uutisia.

Muuten häilyi mieliala yhä edelleen toivon ja epätoivon vaiheilla, ei suinkaan sodan lopulliseen tulokseen, vaan juuri Helsingin ja sen asukasten kohtaloon nähden.

Milloin olivat kaikki kaupungin talonmiehet kutsuttu kokoon. Merkitsiköhän se yleisen verilöylyn alkamista? Milloin olivat punaisten sanomalehdet uhanneet yleisellä

työ- ja asevelvollisuudella. Alkaisivatkohan todella toimeenpanna?

Nämä kysymykset olivat samalla mitä läheisimmässä yhteydessä punakaartin asettaman diktaattorikysymyksen kanssa, josta aina suuremmalla varmuudella puhuttiin.

Viipurissahan se sitten todella toimeenpantiinkin. Mutta minulla on mitä pätevimmät todistukset siitä, että se aiottiin toteuttaa jo Helsingissä, vaikka saksalaisten äkillinen tulo ehkäisi aikeen. Olipa minulla — kiitos olkoon erittäin eräiden »onnellisten» olosuhteiden — tuo vaarallinen paperi, nim. täydellinen diktatuuriehdotus, jonkun tuokion omissa käsissäni.

Luonnollisesti minä en siitä kenellekään puhunut mitään, sillä enhän tahtonut herättää paniikkia.

Mutta tunnustaa täytyy, että vavahdin hieman, kun luin siitä, että myöskin »sabotaasista», johon kuului m. m. kaikkien valtiollisten ja yhteiskunnallisten henkilöiden passiivinen vastarinta, oli siinä määrätty kuolemanrangaistus!

Mutta tiedettiinhan saksalaisten saapu-

van? Olihan kuultu kuitenkin jotakin Mannerheimin joukkojen voitollisesta tunkeutumisesta kohti etelää?

Mistä siis epävarmuus? Kuinka oli mahdollista enää mikään hätä ja epätoivo?

Tiedettiin, oli kuultu.

Mutta saksalaiset olivat vitkastelleet niin monta viikkoa Ahvenanmaalla ja Turun saaristossa, että pelättiin heidän tekevän samoin Hangossa ja jäävän sinne kukaties kuinka pitkäksi aikaa.

Mannerheimin tuloon taas ei enää uskonut kukaan.

Toiset nimittelivät häntä jo Fabius Cunctatoriksi, toiset laiskaksi Jaakoksi siteerailleen äkäpäissään vanhaa kansanrenkutusta Jaakko de la Gardiasta: »Lähtee kesä, lähtee talvi, vaan ei lähde Laiska-Jaakko.»

Sentään oli Noakillakin kyyhkysensä ja Helsingilläkin lohduttajansa.

Ne olivat saksalaiset lentokoneet. Mitä enemmän ratkaiseva päivä lähestyi, sen täsmällisemmin kuultiin niiden surina puolipäivän aikaan kaupungin päällä, jota ne näyttivät tutkistelevan erikoisella huolettomalla

tarkkuudella. Pantiin merkille, että varsinkin Siltasaari ja Työväentalo näytti niiden huomiota kiinnittävän.

Mereltä ne tulivat ja merelle menivät. Kymmenientuhansien toivorikkaat, kaiho-mieliset katseet seurasivat niitä.

Mitä punaiset niistä ajattelivat, on tuntematonta.

Kerrottiin, että eräänäkin päivänä oli Työväentalon pihalle komppania miehiä kiväärit kädessä niitä vastaan ottamaan ketjuun komennettu. Eivät olleet yhtään laukausta ampuneet kuitenkaan, huomaten arvatavasti sellaisten mielenosoitusten naurettavuuden.

Oopperakellarin edustalla oli joku poikanen tehnyt senkin. Mutta muuten ne saivat liidellä ja laadella omiksi iloikseen.

Yleisen jännityksen juuri korkeimmillaan ollessa sain vielä omille yksityisille hartioilteni kannettavaksi taakan, joka yritti käydä minulle ylivoimaiseksi.

Se oli erään anarkistin salaisuus.

Anarkistin? kysyy lukija kauhistuneena. Niinpä kyllä anarkistin, mutta ei Luojan

kiitos minkäänlaisen sellaisen mustalippuisen, pääkallokuvaisen anarkistin, joiden kokouspaikka Kaasutehtaalla oli ja joita itse punikit pelkäsivät, vaan täysin rauhallisen, tolstoilaisen ja teosoofisen anarkistin, jolle kaikki sota oli kauhistus ja joka ei tahtonut tehdä pahaa karpäsellekään.

Henkisen anarkistin, toisin sanoen, joksi meidän yhteiskunnallisen järjestyksen kannalta on itse Herraamme Vapahtajaamme nimitettävä.

Tapasin hänet aivan sattumalta eräänä päivänä.

Hän hymyili lempeästi ja ihmisystävällisesti, kuten aina. Puristin lämpimästi hänen kättään ja kysyin, mitä hän arveli nykyisistä olosuhteista.

— Olen niiden tulon jo kauan aavistanut, hän virkahti vienolla, lapsellisella äänellään. Uusi maailma syntyy, vanha kuolee.

— Ja mekö sen mukana? kysyin vielä.

— Mikäli me kuulumme vanhaan maailmaan. Ikävä kyllä, koko Helsinki lentää ilmaan . . .

— Häh? ennätin älähtää silmät ymmyrkäsinä.

— Siitä ei ole pienintä epäilystä. Olen juuri ollut laivoissa ja Viaporissa ja nähnyt omin silmin sytytyslangat.

Tiesin hänellä olevan tuttavuuksia samanhenkisten venäläisten idealistien keskuudessa enkä ollenkaan epäillyt hänen sanojaan. Mutta tunsinpa kylmän väreiden karsivan selkäpiitäni, kun hän jatkoi tuolla taivaallisella, kirkastuneella, joskin sangen surumielisellä ilmeellään:

— Tapasin myös erään sähkötyöläisen, joka valitti olevansa aivan voivuksissa. Hän tuli Aalbergasta, missä hän kertoi punaisten pakotuksesta olleensa yön ja kaksi päivää asettelemassa sytytysvehkeitä sikäläisiin pattereihin ja pommikellareihin.

— Niin että jos kaupunki ei mene ilmaan meren puolelta, se menee maan puolelta?

— Se menee raunioiksi. Tiedät itse, mitä äärettömiä ampumavaroja ryssät ovat tänne koonneet. Minä en näe mitään pelastusta.

— Mutta täällähän on yhtä paljon punaisia ja heidän vaimojaan ja lapsiaan kuin por-

varillisiakin! ähkäsin epätoivoissani. Tekisivätköhän he todella sen? Sehän olisi murha, sehän olisi itsemurha. Polttaa itsensä kuin Sardanapalus omassa palatsissaan.

— He tietysti jättäisivät kaupungin.

— Ja estäisivät meidät lähtemästä?

— Hyvin todennäköistä. Tietysti tekisivät he sen vasta viime tingassa, mutta nyt on viime tinka. Ellei nyt mitään odottamatonta tule väliin, niin se tapahtuu.

Anarkisti nyökkäytti päätään ja meni menojaan, hymyillen edelleenkin tuota kaiken olevaisen ulkopuolella olevaa, epäaineellista buddhalaista, nirvanalaista hymyään, jolla hän oli minut monta kertaa ennenkin yllättänyt.

Mutta ei koskaan niinkuin tällä kertaa.

Kaupunki ilmaan? Helsinki helvettiin? Näinkö sitä vain mentiin? sanoi Hyvänmäen kerjäläinen.

Tunnustan mielelläni, että minä puolestani en tuntenut pienintäkään halua kuolla. En ainakaan tuolla ylenluonnollisella, aurinkoisella talttumuksella, minkä hänen maailmankatsomuksensa näkyi hänelle antaneen ja

jonka varassa hän tuntui olevan valmis vaikka tuliseen pätsiin kiitosvirsiä veisaten alistumaan.

Ehk'eivät hänen sanansa olisi tehneet niin tärisyttävää vaikutusta minuun, elleivät ne samalla olisi vahvistaneet omia pahimpia epäilyjäni.

Jotakin tuontapaistahan minäkin olin pelännyt, jotakin tuontapaista kuvitellut ja aavistellut. Ja tuossa tuli nyt toinen, joka sanoi saman asian minulle, vieläpä erinäisillä sangen ikävillä tosiasioilla varustettuna.

Mitä lempoa? Kaikki tasaiseksi? Uneksinko minä vai näenkö näkyjä? Eihän se saata, eihän se saa, eihän se voi olla mahdollista.

Mutta kaikki tuntui mahdolliselta siihen aikaan.

Tuntien sitäpaitsi suomalaisen kansanluonteen en minä hetkeäkään epäillyt, ett'eikö heissä olisi miestä tuollaistakin ennen kuulumatonta kauhuntyötä tekemään.

Ja täytyihän tunnustaa, että itse tuossa ajatuksessa oli jotakin juhlallista. Pahoittelin esteettisessä mielessäni vain sitä, ettei

heillä olisi rohkeutta hautautua itse mukana noiden raunioiden alle, jotka he olivat päättäneet vihamiehilleen valmistaa.

Silloin ei siinä ajatuksessa olisi ollut vain juhlallisuutta, vaan todellakin syvää, suurem-
moista traagillisuutta, joka olisi tehnyt hei-
dät sekä meidän että koko maailman historian
edessä kuolemattomiksi.

Mutta oliko sitten jotakin järjellistä perää hänen sanoisaan? Erehdyinkö minä suomalaisesta kansanluonteesta?

Eihän Helsinki raunioihin hautautunut.

Ellei niin käynyt, ei se ainakaan ollut heidän vikansa.

Kyllä jotakin sellaista tarkoitusta oli, kyllä ainakin oli tarkoitus räjähyttää Suomenlinnan ruutikellarit ilmaan, joka venäläisten upseerien lausuntojen mukaan olisikin riittänyt ainakin merenpuoleisen kaupungin tuhoamiseen. Ja ilman puolalaisia, joiden käsissä sen varustukset silloin olivat, olisikin tuo helvetillinen aie epäilemättä onnistunut.

Aalbergasta en tiedä mitään. Mutta mitä suomalaisen kansanluonteeseen tulee, todistavat niin monet kymmenet ja sadat kuulu-

mattomat, kaiken inhimillisen tunteen ja järjen vastaiset hirmutyöt kautta maan, etten ollut erehtynyt pahimmissakaan aavistuksissani.

Oli sattuma, ettei niin käynyt ja että me yleensä täällä Helsingissä päästiin niin helpolla.

Olisi voinut myös toisin käydä. Siksi en tälläkään hetkellä voi hymyillä muistellessa silloisia kauhistuneita mielentilojani.

SEITSEMÄS LUKU.

Tuska olla mykkä. — Outo levottomuus. — Shakkipiru. — Pyöreän pöydän ritarit. — Pitkä yö. — Punainen automobiili. — Hotellitarkastus. — Pari syntipukkia. — Obrana. — Sen menetelmät ja henkilötiedot.

Mutta nyt olin minä todella saanut kuorman hartioilleni, joka minun oli yksin ja kunnialla kannettava.

Enhän minä nim. voinut kenellekään kertoa siitä. Enhän minä mitenkään voinut ruveta levittämään pitkin kaupunkia moisia juoruja — vaikkakaan ne minulle eivät suinkaan olleet *vain* juoruja — sillä katsoin jokaisen kansalaisen ensimmäiseksi velvollisuudeksi olla herättämättä paniikkia.

Täytyi olla tyyni, aivan tyyni. Sen tyy-

nempi, mitä vaarallisempi tilanne oli. Ja täytyi ennen kaikkea pitää suunsa kiinni eikä kertoa kenellekään, ei edes ennen mainitulle »yksityiselle tietotoimistollemme» mitään näistä kummista kuulemistaan.

Se vasta oli vaikeaa, varsinkin viimeainnitu seikka.

Oli suoranainen tuska kuulla toisten pröystäilevän omille kurjilla pikkutiedoillaan ja istua itse tuollaisen todellisen jättiläis-uutisen päällä kuin lohikäärme aarrettaan vartioiden.

Mutta minä kestin kiusauksen enkä ilmoittanut asiaa edes omille parhaille ystäväilleni.

Lienkö unohtanut mainita, että olin kieltänyt myös ystävääni anarkistia seikkaa sen pitemmälle lavertelemasta?

Jos meidän kerran täytyi lähteä tästä maailmasta, niin olihan parasta, että kukin riippui siinä kiinni ainakin niin kauan kuin mahdollista. Jos meidän kerran täytyi mennä helvettiin, eikö ollut edullisinta, ettei kukaan ainakaan elävältä ja ainakaan minun tähteni joutunut sen tuhansia esimakuja maistamaan?

Itse maistelin niitä täysin siemauksin.

Odotin joka hetki, mutta varsinkin öisin, tuomion tornien torahtavan, maan järkähtävän ja kaiken hukkuvan alkuperäiseen kaaokseen. Outo levottomuus oli astunut vereeni ja minulla oli täysi työ kokea estää muiden sitä huomaamasta.

Illat hotellissa kävivät nyt sietämättömiksi.

Muistan hyvin erään niistä, jonka koetin tappaa intohimoisella shakkipelillä.

Minulla oli olevinaan aavistus, että se tai jotakin muuta yhtä hirveätä juuri sinä yönä tapahtuisi. En tahtonut sentähden jäädä yksin yksinäiseen, unettomaan kammiooni, vaan koetin keinoilla millä hyvänsä saada tuota kansainvälistä seuraa niin kauan kuin mahdollista koolla pysymään.

Aluksi kertoilivat he sikamaisia juttuja ja se piti kyllä mielet virkeinä. Mutta sitten rupesi yksi toisensa jälkeen heistä haukottelemaan ja silloin minulle hätä käteen, ett'eivät he kaikki nyt vain menisi huoneisiinsa ja sanoisi äkkiä hyvää yötä minulle.

Ehdottelin shakkipeliä ja ilokseni ilmoit-

tautuikin useampi kuin yksi heistä siihen suostuvaiseksi.

Istuimme yleisen seurusteluhuoneen pyöreän pöydän ääressä enkä minä tahtonut päästää ketään heistä käsistäni.

Yksi väsyisi kuitenkin ennemmin, toinen myöhemmin. Mutta minulle oli tärkeätä saada seuraa niin kauan kuin suinkin, vaikka aina aamun valkenemiseen. Tarjouduin pelaamaan yht'aikaa useamman kanssa, heidät kaikki täten tuon pyöreän pöydän ritareiksi kytkeäkseni.

Niin tapahtuikin.

Pelasin ja voitin aina. Ajatukseni olivat kaukana sieltä, siirtelin nappuloita kuin unisani, mutta minun tarvitsi vain katsahtaa shakkilautaan ollakseni varma siirroistani ja voitostani.

Ja kuitenkin oli heidän joukossaan pari sangen voimakasta pelaajaa.

Muistan, etten elämässäni ollut pelannut vielä niin hyvin.

Tiesin, etten tällä tuulella *voinut* hävitä ollenkaan. Kaikki riippui hermojännityksestä, jolla kuuntelin jokaista pienintäkin kolinaa

ulkoa, jokaista heikointakin portinpaukahdusta.

Lopuksi valtasi oikea shakkipiru minut. Annoin todellisia mestarinäytteitä, pelasin milloin ilman hevosta, milloin ilman tornia tai juoksijaa, ja voitin sittenkin.

Minun oli mahdoton hävitä. Sillä enhän minä pelannut järjelläni, vaan hermoillani ja vaistollani, joihin joka suhteessa luotan paljon enemmän.

Juuri senvuoksi, että itse peli merkitsi minulle tällä hetkellä niin sanomattoman vähän, olin täydellisesti sen yläpuolella.

Heikoimmat heistä ehtivät tuskin alottaa, kun he jo olivat shakmatissa.

He katsoivat minuun hämmästyneinä kuin johonkin ylenluonnolliseen ilmiöön. Selitin heille kuuluneeni joskus Helsingin shakkiklubiin, vieläpä voittaneeni kerran ensimmäisen palkinnon siellä, ja annoin siten asialle luonnollisen selityksen.

Uskon, että he samalla saivat tarpeellisen kunnioituksen asianomaista arvon klubia kohtaan.

Mutta samalla he alkoivat yksi toisensa jälkeen luikkia huoneisiinsa.

Minulle hätä käteen! Koetin tehdä toinen toistaan kummempia shakillisia saltomortaa-leja, mutta mikään ei auttanut. He katsoivat nähtävästi turhaksi mitellä voimiaan ammattipelurin kanssa.

Kaksi juutalaista jäi viimeiseksi.

Toinen heistä — kuulin jälestäpäin — oli kuuluisa pietarilainen pörssihuijari Rubinstein, joka sittemmin Suomen hallituksen toimesta vangittiin ja saatettiin rajalle. Shakkipelurina hän oli mitä miellyttävin ja tahtoi vielä seuraavana aamuna tarjota aamiaista.

Lopuksi hekin väsyivät ja poistuivat huoneisiinsa.

Minun oli sittenkin yöni yksin kestettävä.

En koskaan unohda sitä yötä. Näin pelkkiä kauhunkuvia.

Toisinaan ne kohdistuivat itseeni, toisinaan muihin, mutta useimmiten koko kaupunkiin, koko maahan ja maailmaan.

Näin itseni raadeltuna, parhaat ystäväni silvottuina ja paloitetuina. Kuulin ympäril-

täni vain pelkkää valitusta ja voihkinaa, itkua ja ähkyä kuin konsanaan Danten helvetissä. . .

Silloin pysähtyy äkkiä hotellin portille automobiili.

Sydämeni seisahtui: siinä ne nyt ovat!

Kenenkä nyt on vuoro? Venäläisiä se ei voi koskea eikä meitä koko hotellissa ole muuta kuin kolme suomalaista, nim. pari rautatievirkamiestä ja minä.

Siis yhtä meistä kolmesta! Mutta ketä?

Yleensä oli hotellimme tähän saakka säilynyt sekä ryöväyksistä että yöllisistä tarkastuksista.

Luulen, että se rippui niistä parista punaisesta vahtisotilaasta, jotka seisoivat sen ovella kuin kaksi kerberusta, eivät suinkaan meidän tähtemme, vaan niiden kaupungin anniskeluyhtiön viinavarastojen, joita saman talon kellareissa säilytettiin. Siksi oli myös punaisen »tiedusteluosaston» jäsenten yöllinen käynti täällä jotakin uutta.

Se oli yleinen hotellintarkastus.

Syntyi liikettä ja hälinää käytävissä . . .

Aivan kuin olin arvannutkin he venäläisistä vähät välittivät. He etsivät suomalaisia.

Minut, passittoman, joskin hotellissa asuvan helsinkiläisen pelasti seinälläni riippuva laakeriseppelä, jonka nauhoja he nostelivat suurella kunnioituksella. Se sai käydä passista nimittäin.

Pahempi oli rautatievirkamiesten, kahden nuoren, hauskannäköisen miehen laita, jotka aikaisemmin olivat minulle naurahdellen kertoneet heillä olevankin jotakin omallatunnonlaan.

Heillä oli tiukka tutkinto, jonka tuloksia me kaikki jännityksellä odotimme.

He olivat kuitenkin sukkelia poikia, selittäytyivät erinomaisesti ja saivat vielä toistaiseksi jäädä hotelliin. Mutta aamulla heidän joka tapauksessa oli ilmoitauduttava punaiselle »Ohranalle».

Tarkastus oli päättynyt. He menivät.

Ja jälleen alkoivat äskeiset ajatukseni kulkea entisiä kiertokulkujaan. Tuo pieni välikohtaus oli ollut vain miltei rattoisa keidas niiden erämaassa.

Ja jälleen minulla oli tilaisuus todeta, että eivät mielikuvituksen tuskat ole suinkaan sen vähemmän kirveltäviä kuin todellisuuden,

jos vain todellisuuden varjokaan niitä sielun-
silmiemme eteen hahmottelee...

Mikä nyt? Jälleen automobiili!

Pysähtyy hotellin portille, kuuluu jälleen
ääniä ja askeleita porraskäytävästä.

Ketä ne nyt etsivät? Eiköhän minua?

Ei, asia koski jälleen noita kahta rauta-
tieläistä.

Tällä kertaa vaadittiin heitä kirjoittamaan
nimensä erään paperin alle, jossa heidän oli
määrä luvata, ett'eivät he yrittäisi mitään
»valtiolle» vaarallista.

Mutta he olivat, kuten sanottu, sukkelia
poikia ja selvisivät koko jutusta erinomai-
sesti.

— Minä en kirjoita minkään paperin alle,
sanoi toinen heistä. En siitäkään syystä,
että se on pelkkää narripeliä.

— Sitten herra saa seurata mukana, ilmoit-
tivat etsivät.

— Asettukaa meidän tilanteesemme, huo-
mautti toinen. Jos te nyt kirjoittaisittekin
pakosta nimenne tuollaisen lupauksen alle,
ette te kuitenkaan pitäisi sitä.

— Jaa, se on totta, tuumi etsivät kynsien

korvallistaan. Mutta sitten te saisitte vastata vallankumousoikeuden edessä.

— Ja sen eteen minä en ikinä tule.

Ihme kyllä, he jäivät jälleen vapalle jalalle, kiitos olkoon heidän julkean avomielisyytensä. Etsivät menivät matkaansa muristen:

— Mutta jos herrat ovat meille valehdellet, me tulemme tänä yönä takaisin vielä kolmannen kerran. Ja silloin me korjaamme heidät.

Ja muistuttivat vielä visusti heitä ilmestymään aamulla punakaartin tiedusteluosaston eteen.

Mutta aamulla olivat herrat tipotiessään. En ole sen koommin nähnyt heitä.

Tuosta samaisesta punakaartin tiedusteluosastosta kerrottiin muuten mitä hullunkurisimpia asioita.

Aluksi ei suinkaan liene ollut leikkiä joutua sen kanssa tekemisiin. Mutta myöhemmin — varsinkin sitten kun itse »Suomen neuvostotasavallankin» lailliset siteet olivat höltyneet, — saattoi kuka hyvänsä ostaa itsensä rahalla sieltä pois.

Hinta vaihteli asianomaisen henkilön varal-

lisuuden mukaan, mikäli se oli tunnettu ohran esimiehille. Mainittiinpa jonkun miljoonäärin pojan saaneen maksaa aina 50,000 markkaan saakka ennen kuin he olivat uhrinsa hellittäneet.

Silloin saattoi tapahtua niinkin, että herrat vietiin oikein autolla kotiin.

Heidän tietonsa etsimistään henkilöistä olivat tietysti mitä alkeellisimmat.

Niinpä tapahtui eräälle ystävälleni, hiljaiselle tiedemiehelle ja tunnetulle kirjailijalle, että tultiin eräänä iltana hänen luokseen monen miehen voimalla ja väitettiin, että hän oli yksi paikallisen suojeluskunnan pahimpia harjoitusmestareita.

— Minä?! huudahtanut tiedemies kauhistuneena. Joka olen niin likinäköinen, etten osaisi tähdätäkään!

— Mutta tunnettu lahtari ja työväen vihollinen te kuitenkin olette.

— Hyvät miehet! Katsokaa tuota laakeriseppeltä seinällä: sen olen minä saanut Koiton talolla Suomen tyväälle pitämistäni luentokursseista.

Hän oli säveltaiteellinen mies. Hänellä oli äänenmittari kirjastuhuoneessaan.

— Onpa teillä sentään helvetinkone tuossa valmiina valkoisten rintamalle lähettäväksi.

Meni taas pitkä aika sen selittämiseen.

Myöskin tahtipuikko oli heistä näyttänyt hyvin epäilyttävältä.

Toisten tonkiessa tiedemiehen laatikkoja ja paperipinkkoja pyytää eräs heistä hänet astumaan viereiseen huoneeseen, vetää revolverin taskustaan ja ohjaa sen hänen otsaansa vasten:

— Mitäs niistä pitkistä puheista, lausahtaa hän painavasti. Puhutaan nyt totta.

Sillä hetkellä kertoi ystäväni hieman säikähtäneensä ja monenlaisten ajatusten ristilleen läpi aivojensa.

Pääasiallisimpana niistä oli ollut ajatus elämän turhuudesta ja kaikkien jaloimpienkin ihmispyrkimysten mitättömyydestä, jos ne näin vaan, millä hetkellä hyvänsä, saattoivat tulla ryövärin luodin kautta katkaistuksi.

Parin tunnin perusteellisen kotitarkastuksen jälkeen, jossa ei tietysti löytynyt mitään

epäilyttävää, olivat miehet menneet matkoihinsa. Vieläpä oli joku heistä, joka koko ajan oli käyttäytynyt muita siivommin, ovella sopertanut:

— Anteeksi nyt! Taisi tulla erehdys...

Niin oli tullut, nimi-erehdys. Mutta sen-
tapaisista erehdyksistä saattoi moni siihen
aikaan tulla ammutuksikin.

KAHDEKSAS LUKU.

Räjähdyksiä. — Sanomalehtimiehen luona. — Kansainvälinen seurapiiri. — Hauska pankkiherra. — Vielä hauskempi rahaministeri. — Hurskas huokaus. — Tykkien jyrinä. — Haavoitettuja. — Pakollista sotaväen ottoa. — Herodeet ja Kaifaat. — Laumat ja johtajat.

Nyt eivät hermoni kestäneet enää viettää yksin iltojani hotellissa, josta jo myöskin ystäväni kuvanveistäjä oli ammuin poistunut.

Oli vain pari yötä enää saksalaisten tuloon. Yhden niistä minä vietin erään tuttavän sanomalehdentoimittajan luona, toisen eräessä pensionaatissa Kaivopuiston puolella, missä minulla, paitsi muita, oli eräitä kansainvälisiä ystäviä.

Kummassakin paikassa tuli iltamme ikävällä tavalla häirityksi.

Olimme sanomalehdentoimittajan kanssa tutkineet myöhään yöhön erästä viime joulukuksi ilmestynyttä lastenpeliä, jonka tekijä sietäisi saada selkäänsä, niin vaikeatajuiset hänen sääntönsä olivat.

Vaikka meitä istui siinä kaksi jotakuinkin selkeällä järjenjuoksulla varustettua miestä tuntikausia vastakkain, me emme sittenkään päässeet perille sen ongelmista. Tulimme siihen lopputulokseen, että täytyy olla nero maitoparraksi, joka tuolla henkisellä akrobatialla voi joutohetkensä täyttää.

Muuten oli puhumisen taito meiltä kokonaan unohtunut.

Jännitys oli liian suuri, kummankin hermot olleet viikkokausia liian kovassa vireessä, että olisi voinut tai edes tehnyt mieli antaa mitään ilmausta enää vaikutuksilleen ja mielialoilleen. Täytyi vain tappaa aikaa, kuinka tylsästi ja idioottisesti tahansa, että taas vierähtäisi tunti ja pari ja taas olisi senverran lähempänä toivottua pelastuksen hetkeä.

Olimme juuri menemässä maata, kun ankara räjähdys äkkiä tärisytti kaupunkia.

Jäimme jähmettyneinä toisiimme katsomaan.

Nyt se alkaa, ajattelin.

Mutta ääneen virkahdin minä vain hiljaa:

— Pommi!

— Lentokone! kuiskasi hän.

Sammutimme tulet ja riensimme ikkunoihin.

Mitään ei näkynyt eikä kuulunut, ainoastaan ulkopuolella olevien punaisten vahtisotilasten rykäykset ja harvasanaiset mielipiteenvaihdot tapahtuneesta räjähdyksestä.

Toisena iltana istuin venäläissuomalaisessa teeseurassa, joka aikaisemmin oli vielä paljon kansainvälisemmän seurapiirin muodostanut.

Siihen oli kuulunut m. m. eräs Ranskan valistusministerin alainen kirjallinen tohtori, joka kuitenkin oli saksalaisten odotetun tulon johdosta nyt puhdistanut tomun kiireesti jaloistansa. Olipa sitä eräänä iltana kunnioittanut läsnäolollaan myöskin kreivi Ch., tunnetun ranskalaisen pankkiliikkeen Crédit Lyonnais'n johtaja Pietarista.

Samainen kreivi oli muuten hauskimpia miehiä, mitä olen nähnyt elämässäni.

Moitteettomine monokkeleineen, verrattomine, hiukan viistoinen Cyrano-nenineen ja erinomaisine pakinoimistaitoineen hän oli naurattanut koko illan meitä kertomuksillaan kaukaisista maista, missä hän oli ollut ja missä aina hänen sinne saapuessaan oli vallinnut vallankumous.

— Oh, olen tottunut siihen! hän sanoi. Olisikin ikuinen ihme ollut, ellei täällä olisi ollut asianlaita samoin.

Tämä oli kuitenkin vain leikkiä hänen mielestään kaiken sen rinnalla, mitä hän oli muualla maailmassa nähnyt.

Täällähän oli edes jonkinlainen järjestys, täällähän saattoi istua ja aterioida aivan rauhallisesti ravintolassa. Toista oli ollut esim. niissä Etelä-Amerikan tasavalloissa, jotka kaikkesta päättäen olivat hänen erityis-alansa ja joiden olot lukuun ottaen hän ehkä saattoikin olla ainakin pintapuolisesti oikeassa meikäläisen vallankumouksen suhteen.

Perussa — taikka oliko se nyt Urugyaissa tai Paragyaissa — hän oli sattunut hotellissa

tutustumaan erääseen eleganttiin nuoreen mieheen, joka oli saapunut sinne Yhdysvalloista raskaine kapsäkkeineen.

Kuinka olikaan, oli viranomaisten tietoon tullut, että nuo kapsäkit sisälsivät pelkkää väärennettyä setelirahaa.

Mies vangittiin ja tuomittiin kuolemaan. Mutta silloin hän oli ruvennut ankarasti protesteeraamaan:

— Ohoh, ei se niin vain käy päinsä! hän oli sanonut. Minä olen Yhdysvaltain alammainen. Te vastaatte kukin kohdastanne päällänne minun hengestäni.

Viranomaiset olivat ottaneet asian uudestaan harkitakseen ja tulleet siihen lopputulokseen, että mies oikeastaan voisi päästä elinkautisella kuritushuoneellakin.

Mutta silloin mies oli oikein villiin tullut:

— Minä kuritushuoneeseen! huudahtanut. Siitä ei tule mitään. Mitä paha minä sitten olen tehnyt oikein? Tuonut teille maahan rahaa, joka ei ole sen huonompaa eikä alarvoisempaa kuin teidänkään rahanne, vieläpä monessa suhteessa parempaakin, sillä se on painettu paremmalle paperille!

Viranomaiset ottaneet asian vielä kerran harkitakseen.

Ja kun he olivat tarkoin tutkineet hänen rahojaan ja verranneet niitä omiinsa, he olivat tulleet siihen lopputulokseen, että mies puhui oikein ja hän voisi päästä kuritushuoneesta-kin, jos hän nyt vain laputtaisi hetipaikalla maan rajojen ulkopuolelle.

Mutta matkakirstunsa hänen oli joka tapauksessa jätettävä valtion takavarikkoon.

Ei, siitä ei mies tahtonut mitään.

— Kunka? hän oli kiivaillut. Te tahdotte anastaa minun raskaan työni tulokset, minun hiellä ja vaivalla hankitun laillisen omaisuuteni. Oletteko te hulluja? Jos te olisitte viisaita, te lunastaisitte minun rahani, julistaisitte ne oikeiksi rahoiksi ja valtion rahat vääriksi. Se olisi onneksi sekä teille, minulle että valtakunnalle.

Viranomaiset ottaneet asian vihoviimeisen kerran harkitakseen.

Ja mitä enemmän he olivat asiaa aprikoineet, sitä enemmän he olivat tulleet siihen lopputulokseen, että mies, joka puhui niin viisaasti, ei suinkaan voinut olla mikään

rikollinen, vaan nero, joka kaipasi vain harvinaisten lahjojensa mukaista toimialaa. Ja niin he olivat nimittäneet hänet valtionsa — rahaministeriksi.

Näitä y. m. juttuja tuossa hupaisessa teeseurassa muistellessamme tuntui meistä kuin huone äkkiä olisi heilahtanut ja me jonkun näkymättömän voiman vaikutuksesta kukin istuimiltamme ylös ponnahtaneet.

Samalla saapui korviimme pamaus, juuri samanlainen, jonka olin kuullut viime yönä.

— Mitä se on? pääsi meiltä kaikilta vaimomaisesti.

— Oh, ei mitään! tiesi joku läsnäolevista. Englantilaiset siellä vain räjäyttelevät vedenalaisiaan. Niitä tulee vielä monta samanlaista paukausta tänä yönä.

Ja tulihan niitä.

Kun tiesimme niiden alkusyyn, kuuluivat ne nyt meidän korviimme raikkaan huomenterven toivotuksilta. Merkitsiväthän ne, että vapaus oli tulossa ja meidän pitkä yöemme päättymässä, että vihollinen katsoi asiansa jo menetetyksi ja laittautui joka taholla lähemmään.

Jaksoimme tuskin hillitä iloamme enää. Joku sanoi:

— Jos tässä nyt olisi aami viiniä, niin vietäisimme yömmе iloisessa hummauksessa.

Sitä ei ollut siinä, vaan eräässä toisessa paikassa, eikä silloin, vaan seuraavana aamuna jolloin kokoonnuimme pienenä seurueena erään ystäväni luo Annankadulle saksalaisten tuloa odottamaan.

Ja kaikkein vähimmän sitä oli aamittain, ainoastaan pienin, mitättömin pienin pulloin, jotka tyhjetäkseen kestivät tuskin huulenpäillä maistelemista.

Me olimme jo edellisenä päivänä keksineet keinon, miten todeta saksalaisten etenemistä.

Se tapahtui haavoitettujen kautta, joko suoraan heiltä itseltään tai Fennian hotellista, joka siihen aikaan oli punaisten sairashuoneena.

Siten me olimme voineet seurata mah-tavien liittolaistemme voittokulkua ensin Hangosta Karjalohjalle ja sieltä pitkin rantarataa, kunnes tykkien aina lähenevä jyrinä kertoi tastelujen jo tapahtuvan Helsingin välittömässä ympäristössä.

Läksin kuitenkin aamiaiselle, kuten ennenkin, kulkién pitkin Pohjois-Esplanaadia Kleinh'n hotelli päämääränäni.

Jo matkalla tuli vastaan tuttavìa, jotka epäsivät enää kotoa poistumasta, koska kohta oli loppurytäkkä odotettavissa.

— Aalberga on jo valloitettu, olivat he tietävinään. Tapellaan jo Töölön metsissä. Käänny tieltä!

Mutta enhän minä voinut jäädä ilman aamiaista.

Jatkoin senvuoksi matkaani enkä huomannut Esplanaadilla mitään erikoista. Sen seikan panin kuitenkin merkille, että väkeä liikkui siellä tavallista vähemmän ja melkein yksinomaan ulkomaalaista.

Söin aamiaisen ja läksin takaisin tuttaviani Annankadulla tavoittamaan.

Hotellin portinvartia ilmoitti, että he aikoivat sulkea klo 12. Pistäysin välillä parturiin, joka ilmoitti samoin. Mutta samalla hän oli tietävinään, että espikseltä otettiin ihmisiä väkisin punakaartiin.

— Espikseltä? Mutta sieltähän minä tulen juuri.

— Ainakin neljännestunti sitten Mikonkadun kulmasta otettiin.

Morjens! ajattelin. Jos tuon olisin tiennyt, tokkopa olisin niin pulskasti samaa katua kulkenutkaan.

Pakollista sotaväen ottoa oli todellakin siellä täällä pitkin kaupunkia tapahtunut. Mutta varsin vähässä määrässä ja ilman mitään järkiperaistä suunnitelmaa, joten tuo itsessään julma aie ei tullut juuri mitään merkitsemään.

Toista olisi ollut, jos he todellakin olisivat uskoneet saksalaisten tulevan ja senmukaiseen järjestettyyn, viimeiseen, vihanvimmaiseen puolustukseen antautuneet. Mutta sen edellytyksenä olisi luonnollisesti ollut, että heidän johtajansa eivät olisi paenneet, vaan pysyneet kaikkine venäläisine sotilaallisine neuvonantajineen asialleen uskollisina.

Tärisyttävästä murhenäytelmästä »Sardanapalus palatsissaan» ei siis tullutkaan mitään. Syntyi vain sankarillinen ilveily à la Offenbach.

Nyt niinkuin ennenkin olen yhä edelleenkin sitä mieltä, että olisi käynyt huonosti Hel-

singin valkoisille, elleivät punaisten johtajat olisi joukoilleen niin armottomasti valehdelleet.

Kielsihän «Työmies» vielä samana päivänä kuin saksalaiset tulivat, että heitä oli ollenkaan Suomen mantereella. Mutta tottapahan he valehtelivat senvuoksi, että he pelkäsivät omaa perikatoaan, joten heidän etunsa tässä kohden kävi yhteen porvarillisten etujen kanssa.

Oikeastaan on se kohtalon ivaa, mutta heittää samalla merkillisen valaistuksen Suomen uudemman sosialismin historiaan.

Herodeen ja Kaifaan edut voivat joskus yhtyä näet!

Tuossa oli tuhatpäinen villitty lauma, jonka he juuri olivat porvarillisten kimppuun usuttaneet. Mutta jos tuo lauma olisi tällä hetkellä tiennyt heidän petoksestaan, se varmaan olisi ensitöikseen repinyt juuri heidät kappaleiksi.

Valkoisten onneksi, mutta punaisten onnettomuudeksi he olivat valehdelleet.

YHDEKSÄS LUKU.

Helsingin viiniveikot. — Naispataljoonat. — Valkokaartilaiset. — Esivaltojen vaihtuessa. — Jumalan tuli. — Saksalaiset tulevat. — Hurraa! — Ystävällistä tutustumista. — Maan ja meren puolelta. — Helsingin valloitus. — Saksan kumpu.

Eräs meidän pienestä piiristämme, jota tässä yhteydessä tahtoisin vaikka Helsingin viiniveikoiksi nimittää, oli tietävinään, että saksalaiset saapuisivat kaupunkiin täsmälleen klo. 5 i. p.

Toinen taas väitti yhtä varmaan, että heidän tulonsa tapahtuisi jo klo 12 a. p., jolloin meni umpeen sen uhkavaatimuksen aika, minkä he olivat täkäläiselle venäläiselle sotaväelle ja laivastolle asettaneet.

Kumpikin he olivat yhtä oikeassa.

Heti klo 12:n tienoissa alkoi rytinä ja rätinä, joka toisin vuoroin kehittyi aivan infernaaliseksi. Mahtavat tykinlaukaukset kauempaa säestivät tätä helvetin henkien musiikkia.

Tyhjiä katuja pitkin marssi vain joku punainen vartiopatrulli tai hurjistunut naispataljoona, joka kevytmielisesti kiväärejäan käyttellen ja ikkunoihin tähtäillen teki niissä oleskelemisen ainakin sillä hetkellä mahdottomaksi.

Nyt vasta ensi kerran näinkin heitä noin paljon yhdessä koossa, ja on minun totuuden nimessä tunnustettava, että enempää inhimillistä raakuutta, eläimellistä mielenvikaisuutta, henkistä hurjistumista ja ruumiillista epämuodostumista en ole koskaan nähnyt kuin sillä kertaa.

Pari heistä oli joskus tullut vastaani keskellä päivää Aleksanterilla.

Mutta silloin he olivat olleet ilman kivääriä ja ujostuneita ihmisten silmäyksistä, jotka heidän moitteettomasta miespuvustaan huolimatta näyttivät sen alta heidän liian reheviä

ruumiinmuotojaan ivallisesti mittelevän. Eivätkä he olleet kauan kestäneetkään tätä valtakatua kävellä, vaan pujahtaneet kii-reesti hätääntynein ilmein ja notkuvin lan-tein jollekin sivukadulle.

Nyt näin joukossa, varsinkin autolla ajaessaan, he vaikuttivat suoranaisilta rai-vottarilta.

Että he sellaisia todella olivatkin, sen ovat m. m. Riihimäen hirmutyöt kyllin todeksi näyttäneet.

Konekiväärit rätsivät, laukaukset pamah-telivat, nyt jo kaupungin sisältäkin eikä enää vain sen ulkopuolelta.

Siellä täällä kaupungin eteläosassa olivat valkokaartilaiset jo ryhtyneet liikehtimään ja joutuneet heti kosketuksiin punaisten vihol-listensa kanssa.

Ensiksi lienee tämä tapahtunut Pietarin-kadulla, missä Suvantola-nimisen talon reipas puolustus ansaitsee erikoisen mainitsemisen. Punaiset lähettivät sitävastaan panssari-autonkin: hyvin tähdätty käsipommi teki sen raajarikoksi, joka hädin tuskin pääsi pois nilkuttamaan.

Käsipommien sangen juhlalliset pamahdukset muuten antoivatkin leiman kaupungin sisäpuolella riehuvalle taistelulle.

Niitä lienee suojeluskunnalle yleensä ollut verrattain runsaasti. Mutta muista aseista vallitsi sittenkin suuri puute kaikista urhoolisten neitosten ja poikasten ponnisteluista huolimatta.

Erääseenkin huoneustoon juuri samassa talossa ja saman porraskäytävän varrella, missä me oleskelimme, oli joukko kiväärittämiä nuoria miehiä kokoontunut. Pelkäsimme hiukan heidän puolestaan, sillä heidän tilanteensa olisi ollut sangen kriittinen, jos punaisten patrullien päähän olisi pälkähtänyt tutkia taloa.

Mutta eihän heillä ollut enää aikaa siihen ja siksi hylkäsimmekin pian koko ajatuksen mahdottomana.

Vasta Eerikinkadun poliisikamarin valtauksen jälkeen pojat saivat aseet.

Siinä kadunkulmassa, jonne katse ikkunoistamme saattoi ulottua, vaihtui esivalta enemmän kuin yhden kerran tunnin tai puolen kuluessa.

Ensiksi posteeraili, pasteeraili siinä punainen miliisi kaikessa rauhassaan. Äkkiä ilmes-
tyivät siihen valkokaartilaiset. Mutta sitten
tulla rumisti siihen punaisten panssariauto,
jolloin valkoisten oli otettava jalat alleen tai
portti- ja porraskäytäviin kätkeydyttävä.

Sitten seisoj valkea esivalta siinä jälleen
järkkymättä.

Ja seisonee edelleenkin toivoakseni.

Pauke oli ulkona toisinaan korvia huu-
maava, varsinkin silloin kun punaiset Töö-
löstä paeten olivat tuoneet mukanaan jon-
kun pikatykin, joka tuntui jyrähtelevän mel-
kein kuin meidän ikkunamme alla.

Toisin vuoroin ei sitä jaksanut enää kestää
paikoillaan, vaan täytyi nousta kävelemään
sisähuoneisiin.

Sielullinen jännitys oli hirvuihin, puheen
porina oli tauonnut meiltä kokonaan. Kukin
tunsi, että tavallista juhlallisempi ukon-
myrsky nyt kulki hänen päänsä päällä.

Ukonmyrsky, joka oli tuova vapauden!
Jumalan tuli, joka oli puhdistava ilman mei-
dän ympäriltämme ja tekevä tämän kau-
pungin jälleen ihmisten asuinsijaksi!

Sitä kesti lakkaamatta klo 5:een. Mutta täsmälleen 10 minuuttia yli 5:n virkahti meistä se, joka lähinnä ikkunaa oli:

— Mitä tuo on? Tuo ei ole valkokaartilaisia.

Ryntäsimme nyt kaikki ikkunaan.

Aivan oikein, hiipihän sieltä pitkin toista katukäytävää mies, joka ei ollut meikäläisten näköinen, jolla oli rautainen pata päässä ja yllään viheriänharmaa kenttäpuku.

Hiipikö? Eipä suinkaan, vaan käveli aivan rauhallisesti, kenties hiukan laiskansitkeästi ja välinpitämättömästi niinkuin ainakin mies, joka on tehnyt tuhannet kerrat tätä, tuntee täysin ammattinsa ja tietää, ettei tässä saa mitään aikaan turhalla hätiköimisellä.

En koskaan unohda sitä vaikutusta.

Siinä se nyt on oikea ammattilahtari! ajattelin humoristisesti. Näkee heti, että hän tekee työtään eikä huviaan.

Mutta joku minun vieressäni huusi samalla:

— Sehän on saksalainen! Sehän on kenttäharmaita! Hurraa!

Yleisö, joka oli seurannut tapausten vastapäisen talon ikkunoista ja muualta, oli aluksi

yhtä hämmästynyt kuin mekin, eikä tahtonut uskoa silmiään.

Mutta nyt ei mikään, eikä oman puuttuvan turvallisuuden tunnekaan, voinut estää enää ikkunoita auki rämähtämästä, nenäliinoja liehahtamasta ja hurjan, satojen ahdistuneiden ja nyt äkkiä päivänvaloon vapautuvien sydämiä syvyydestä kumpuavan huudon ilmoille kajahtamasta:

— Hurraa! Eläköön! Hurra-a-a!

Saksalainen sotamies hymyili, teki kunnia, mutta piti samalla tarkoin silmällä talojen kellareita ja vinttikerroksia, joista hän ei nähtävästi mitään hyvää odottanut.

Siihen tuli heti heitä useampiakin, ensin pari polkupyöräilijää, sitten kokonainen komppania konekivääreineen. Asettuen ketjuun pitkin Annankatua he hiukan levähtivät tehdyn työn jälkeen — ja puhdistivat kuin ohimennen vastapäisen talon vinttikerroksen, josta yritettiin heitä ruveta konekiväärillä lakaisemaan.

Siinä he nyt olivat! En voinut katsoa heitä kylläkseni.

Siinä ne siis olivat, maailman mainehik-

kaimman armeijan edustajat, joista tässä oli neljä vuotta luettu, länsirintaman järkähtämättömät vartiat, Venäjän murtajat, Romanian kukistajat, Hindenburgin, Ludendorfin, mutta ennen kaikkea kaiser Wilhelmin rautaiset sotilaat!

Todellakin imponeraavaa oli se tyyneys se varmuus, se vakavuus ja yleensä se hengen läsnäolo, jolla he Helsingin valloituksen suorittivat.

Tietysti se oli vain pikkujuttu heille, Antwerpenin y. m. niin monen vahvasti linoitetun paikan valloittajille. Mutta sittenkin! Vaanihan täälläkin vaara joka talosta, salasurmainen luoti joka kellarista ja ullakolta.

Ja siksi yhdyin minäkin sydämeni pohjasta huutoon:

— Eläkööt kenttäharmaat! Eläkööt!
Hurra-a-a!

Ei tarvinne mainita, että me joimme heidän maljansa pohjaan. Mutta sitten me monien muiden mukana kiirehdimme ulos tekemään heidän kanssaan lähempää tuttavuutta.

Ihmiset kantoivat savukkeita y. m. vähäi-

siä herkkujaan heille, mutta he pyysivät olutta ja voileipiä.

He olivat marssineet yhtä mittaa klo 4:stä saakka aamulla, marssineet ja tapelleet, ja olivat nyt jotakuinkin voivuksissa.

Heidän upseerinsa kertoi heidän tähän saakka kohdanneen vakavampaa vastarintaa itse kaupungissa vain Turun kasarmin luona, johon joukko venäläisiä ja punakaartilaisia oli kätkeytynyt.

— Kirotot ryssät! hän sanoi. Jos vain meistä olisi riippunut, me olisimme panneet koko kasarmin raunioiksi.

Sen kohdalla he olivat kahteen osaan jakautuneet, toiset edeten pitkin Henrikiä, toiset kiertäen täältä Annankadun kautta.

Seuraava punaisten puolustuspaikka oli Ruotsalainen teatteri. Sitten heidän oli koettava saada Kaartinkasarmi haltuunsa.

Olimme unohtaneet aivan, ett'eihän kaupunki vielä suinkaan ollut kokonaan valloitettu.

Taistelu jatkui vielä, koko Esplanaadi, Kruunuhaka ja suuria osia eteläisestäkin kaupunginpuoliskosta, Sörnääsistä ja Hermanista

puhumattakaan, oli vielä valloittamatta. Heidän täytyi vielä tulleen, eikä ollut ollenkaan sanottu, kuinka moni näistä urhoollisista miehistä oli vielä nurmen nuoleva ennen kuin me voimme pitää pääkaupunkiamme punaisten hirmuvallasta todella vapautettuna.

Ilma oli täynnä yhä edelleenkin sotaa ja verta.

Kaikkialla pamahtelivat kiväärinlaukaukset, pomahtelivat käsipommit, rätsivät konekiväärit, jumahtelivat tykitkin jostakin kauempaa. Meillä ei ollut täällä mitään sen enempää tekemistä.

Palasimme sisälle vaihtamaan sieltä täältä siepattuja tietojamme ja ajatuksiamme.

Saksalaiset olivat tunkeutuneet kaupunkiin yht'aikaa maan ja meren puolelta, maan puolelta pitkin ratavallia sekä Töölön viertotietä, meren puolelta Hietalahden ja Katajanokan kautta, missä he ensi töikseen olivat vapauttaneet kaikki punaisten sinne sulkevat poliittiset vangit.

Erinäisillä sovituilla paikoilla olivat valkokaartilaiset heihin yhtyneet.

Voi sanoa, että ennen iltaa oli kaupungin

eteläinen osa, paitsi Kaartinkasarmia ja joi-
takin muita rakennuksia, heidän käsissään,
ja mikä ei ollut, se vallattiin yöllä.

Seuraavana päivänä puhdistettiin lopul-
lisesti myös Kruunuhaka ja vallattiin Ruotsa-
lainen realilyseo, jonka valkoiset vangit täten
vihdoinkin saivat kauan kaivatun vapau-
tensa.

Mutta näistä y. m. seikoistahan ovat sano-
malehdet jo kyllin kertoneet.

Myöskin yksityisistä urotöistä.

Niitä tekivät sekä saksalaiset että valko-
kaartilaiset, mutta koska edellisten nimistä
meillä ei kuitenkaan ole selkoa, jääköön myös
jälkimmäisten mainitsematta.

Kumpiakin kaatui muutamia kymmeniä
miehiä, saksalaisia jonkun verran enemmän,
ja lepäävät he nyt veljeshaudoissa Helsingin
Vanhankirkon puistossa.

Mitä tunteita varsinkin jälkimmäisten
kumpu on omiaan meissä herättämään, tul-
kinnee näiden rivien kirjoittajan puolesta
parhaiten seuraava, valkean suvi-illan hämyssä
soinnahtanut hautalaulu, joka ei liene tässä
poissa paikaltaan:

SAKSAN KUMPU.

Sankarihautaa Helsingin Vanhankirkon puistossa katsellessa.

Lempeät lehtivät puut, miss' uinuvat sankarivainaat,
 vartio äänetön tuo järvien, metsien maan,
 taivahat leimuavat, punapilvihin aurinko vaipuu,
 kohta jo kattavi veet valkea, varjoton yö,
 yhtäpä kultaelee yhä kumpua pohjolan päivä,
 päällä sen karkelohon kulkevi ilta ja koi,
 helkkävät ihmisen hengessä noin ilot, muistot ja toiveet,
 sieluissa kansojen myös kantelo korkeuden,
 kauniimmin kaisu se ei kuin kaikuu se hetkenä Herran,
 kun veriliittohon käy veljinä kansoa kaks,
 kumpikin uljahat, uhraten maalleen poikansa parhaat,
 toinenpa uhraten myös onnelle vierahan maan,
 siks sinä ilmoisna en ikän' unhotu heimossa Suomen
 kalleus kunnahan tään: kansojen kiitollisuus.

Nukkuos rauhassa siis, sinä Saksan sankarijoukko,
 ympäri kumpusi tään Saksa ja Suomi on yks,
 ette te turhaan tullehet, ei mene muistonne hukkaan,
 vuossadat kertova on maassamme maammo ja laps,
 kuinka se kuitattiin se Saksan kunniavelka,
 hakkapeliittojen tie, Kustaa Aadolfin työ
 puolesta aatteen vapauden, pyhän yksilön uskon,
 jonk' oli vain kotimaa teillä ja meillä, mut ei
 muualla: milloinkaan ei maksettu kansojen velkaa
 kauniimmin, kirkkaammin kuin te teitte sen nyt,
 kiittää Ruotsikin sais, mut ellei kiitä, se jääköön,
 on Viro kiittävä viel', Aunus ja Inkerinmaa:
 ei sinä ilmoisna ei ikän' orjana astu ne maataan
 joiden puolesta vuos. tään jalon hurmehen vuol!

H:ki 27. VII. 18.

KYMMENES LUKU.

*Kansalliselta kannalta. — Tumma päivä. —
Kuin kansanjuhlaa. — Kytevä viha. — Sak-
salaisten paraati. — «Valppaan kaski.» —
Uusi rakennustyö. — Luotiateessa. — Tykit
ja konekiväärit. — Mitä ihminen silloin ajat-
telee. — Helsinki valloitettu.*

Ja mitä tunteita oli saksalaisten tulo omiaan yleiskansalliselta kannalta meissä herättämään?

Siihen antanee taas — tietysti aina edelleenkin vain näiden rivien kirjoittajan puolesta — seuraava suru- ja valituslaulu parhaan vastauksen:

TUMMA PÄIVÄ.

Tumma päivä, tuskan päivä,
koska kattoi hurmehäivä
Suomen miesten selvän kunnon,

oikean ja väärän tunnon,
 koska herjaan heimo ryhtyi,
 ryöväreihin orjat yhtyi,
 kutsui maahan kuolon, hallan,
 kaasi kauniin kansanvallan
 juuri tuolla tuokiolla,
 jolloin täytyi yhtä olla,
 koska koitti hetki kerran,
 huomen heljä kansain Herran.

Muisto murheen, muisto murhan,
 koska tähden kaunan turhan
 Suomi suistui veljesvainoon,
 paadenpaksuun syiden painoon,
 kyntämättä pellot jäivät,
 räiski täällä ryssät räivät,
 mustemmaksi heimo muuttui,
 järjestys ja järki puuttui,
 loppui leipä, miesten mieli,
 vaan ei hulluus, hurja kieli,
 sikskuin sortui lailla martaan
 maahan haaveet kansan hartaan.

Heimo hallan, heimo roudan,
 tuttu tuulen, tuiskun, poudan,
 ei ne koskaan koita sulle,
 kovan onnen koetellulle,
 taivas-valtain tanhujuoksut,
 päiväkuumpuin kukkatuoksut,
 hinnat raskaat saat sa maksaa,
 minkä Suomen selkä jaksaa,
 koska järkes peitit pilveen,
 tautta turhan, inhan ilveen,
 tartuit raakaan surmarautaan,
 astuit parhaan aattees hautaan.

Eikä koskaan koita sulle,
 Tuonen herran tuirotulle,
 suurten kansain hetket suuret,
 sull' on suossa henkes juuret,
 siell' on kylmä, siell' on kalma,
 sieltä huuruu Tuonen talma,
 vaikka saisit maankin vauraan,
 ellet itse käyne auration,
 siirry tiedon, taidon kuokkaan,
 kasvatuksen kansanluokkaan,
 kuin on tehneet heimot toiset,
 kunnokkaammat Kullervoiset.

Katso: vieraat kenttäharmaat,
 muille yrmyt, meille armaat,
 maasta mielten, maasta miekkain,
 vaan ei veljeshurme-hiekkain,
 täytyi nousta Suomen rantaan,
 vuotaa vertaan Suomen santaan,
 ettei suistuis kansa surmaan,
 hirmuvallan vauhkoon turmaan,
 että ääriin Pohjan jäiden
 pääsis henki tähkäpäiden,
 päivä ihmisyyden uskon
 kautta kauhun, sauhun ruskon.

H:ki 15. IV. 18.

Mutta erikoisesti valkean Suomen kannalta?

Meillä ei ollut varaa valita. Meidän täytyi ottaa apu, mistä sitä vain oli saatavissa, sillä ilman sitä olisi koko eteläinen Suomi nyt tuhkana ja raunioina.

Olkoot tuon ratkaisevan tapahtuman tulokset millaiset hyvänsä, meidän on ne otettava vastaan välttämättömyyksiä, jotka johtuvat kaikkien kansojen ja yksilöiden ensimmäisestä luonnollisesta elämävietistä: itsesäilytyksestä.

Mitä vastaisuus tulleeekin tästä »itsenäisen» Suomen ensimmäisestä suuresta valtioteosta arvelemaan, ainakin nykyhetken helsinkiläiset näyttivät vilpittömän iloisilta ja tyytyväisiltä seuraavina päivinä kaduille pemahtaessaan ja tervehtiessään jälleen pitkistä kotvasta vapaina miehinä toisiaan.

Se oli kuin huoletonta, aurinkoista kansanjuhlaa.

Saksalainen sotilassoittokunta soitteli omia ja meidän isänmaallisia sävelmiä Runebergin patsaalla, ihmiset käyskentelivät keskellä katua ja tekivät hilpeitä huomautuksia. Monetkin, läheiset tuttavat, jotka koko punaisten ajan olivat Helsingissä asuneet näkivät nyt ensi kerran toisensa.

Kaikki tämä nykyinen tuntui kauniilta sadulta, kauniilta kuvakirjalta, kaikki tuo synkkä, takana-oleva taas pahalta paina-

jaiselta, jonka pelkäsi joka hetki uudistuvan.

Eikähän se vielä kaukana ollutkaan.

Siellä täällä pitkin kaupunkia pamahteli vielä yksityisiä laukauksia, piileskeli yksityisiä pahantekijöitä ja heidän apureitaan.

Siellä kiehui ja kihisi vielä viha ja vaino, siellä pitelivät kivääriä vielä kuumeiset, kostonhimoiset, voimattomasta raivosta vavahtelevat kädet, siellä annettiin palttua omalle elämälleen, jos vain oli toivoa, että sen uhramalla saattoi jonkun toisen elämän nitistää.

Selvimmän kuvan siitä antoi se saksalaisten paraati, joka pari päivää heidän saapumisensa jälkeen Senaatintorilla pidettiin.

Aikomus näytti olevan aluksi pitää se suurella Kauppatorilla, missä soittokunta pitkän aikaa sitä ennen vanhan Seurahuoneen edustalla soitteli ja joka sitä varten oli sotavankien avulla kaikista käärepaperin palasista y. m. torikaupan jätteistä puhdistettu.

Mutta se pidettiinkin Senaatintorilla, nähdäkseni erään välikohtauksen vuoksi, joka näytti vaarallisemmalta kuin miksi se sittemmin osoittautui.

Yleisö, jota kaunis päivä oli houkutellut runsaasti ulos, saarsi sankkoina parvina kaikki katukäytävät.

Sen joukossa pitivät järjestystä yllä valkokaartilaiset, mikäli siinä oli sellaista pitämistä, sillä olihan tämä katuyleisö tällä kertaa pääasiallisesti porvarillista, vieläpä suurelta osaltaan ylimyksellistä. Mutta yhden ja toisen epäilyttävän yksilön sen joukosta sentään keksivät järjestysmiesten argus-silmät.

Silloin ei muuta kuin käsipuoleen kiinni ja häntä poliisikamariin tutkittavaksi kuljettamaan.

Seisoin erään ystäväni — ennen mainitun »tulevaisuuden sosialistin» kanssa — siinä vanhan Seurahuoneen seinämällä. Olimme juuri einehtineet Kleineh'ssä, tehneet virkistävän kävelymatkan, käyneet katselemassa valloituksen hävittämiä rakennuksia, Työväentaloa, Turun kasarmia ja Borgströmin tupakkatehdasta, joista varsinkin kaksi viimemainittua ammottavine ikkunoineen ja kuulanreikineen olivat tehneet minuun valtavan vaikutuksen.

Hän sensijaan oli vaipunut tornittomaksi

ammutun Työväentalon edessä filosoofisiin mietelmiin:

— Jospa noin edes olisi laita myös suomalaisen työväenliikkeen! hän oli sanonut.

Mutta siitä on jäljellä enää tuskin peruskivet.

— Ei auta muuta kuin ruveta niille uudelleen rakentamaan, olin minä tuohon uskaltanut hiljaisesti huomauttaa.

— Oletko mukana? hän siihen vilkkaasti kysäissyt.

— Minkä verran voimia ja aikoja liikenee.

Hän puristanut lämpimästi kättäni, mutisut jotakin »Valppaan kaskesta», jonka palon jäljet me nyt näimme tuossa silmäimme edessä. Mutta sitten me olimme äkkiä muistaneet saksalaisten paraatin ja päättäneet kunnioittaa sitä läsnäolollamme.

— Paha, etten ottanut lapsiani mukaan, hän juuri ehtinyt minulle siinä seinävierellä seistessämme huomauttaa. Tämä olisi ollut jotakin heille!

Silloin pamahti ensimmäinen laukaus.

Siitä ei kukaan välittänyt. Eikä vielä toisesta eikä kolmannestakaan, vaikka ne kuuluivatkin aivan läheltä, sillä olihan viime viik-

kojen ja kuukausien kuluessa kukin jo ehtinyt tottua sellaiseen.

Mutta kun laukaukset kehittyivät jatkuvaksi, yhtämittäiseksi myrskyksi, kun konekiväärien rätinä yhtyi siihen ja soittokuntakin pisti nuotit ja telineet kainaloonsa, alkaen hiljalleen siirtyä takaisin laivalle, mistä se oli lähetetty, rupesi myös yleisö katukäytävillä liikehtimään.

Ja jälleen täytyi minun ihaillla Helsingin yleisön itsekuria.

Ei mitään juoksua, ei mitään pakoa eikä paniikkia, tavallista, verikkaista kävelyä vaan, vaikka kukaan ei tiennyt, missä vaara oli ja mistä ammuttiin.

Vasta jollekin sivukadulle päästyään alkoi kukin kiirehtiä askeleitaan.

Silloin pamahti ensimmäinen tykinlaukaus. Ja se teki kyllä vaikutuksensa.

Yleisö painautui porras- ja porttikäytäviin.

Me puolestamme löysimme itsemme aivan äkkiarvaamatta Raatihuoneen pihalta, jonne olimme tulleet erään kansan-aallon mukana tungetuiksi.

Portit lyötiin kiinni, kukin koetti etsiä jonkun sopivan kolon itselleen. Meidät puolestamme ohjattiin pieneen pihan perällä olevaan vahtimestarin asuntoon, missä meitä nyt oli mitä kirjavin joukko kaikenlaista tämän oudon sateen suojaa etsivää yleisöä.

Oltiin todellakin kuin säänpidossa, sillä erotuksella vain, että ropina joka tuolta ulkoa kuului, ei johtunut sadepisaroiista, vaan kuularuiskuista, ja että jyrinä, joka kulki päittemme yli, ei ollut Jumalan, vaan ihmisneron aikaansaaman ukkosen aiheuttama.

Silti ei se suinkaan ollut vähemmän mahtipontista. Tunsi itsensä jotakuinkin vähäiseksi ja turvattomaksi näiden neljän ahtaan seinän sisällä, joista ei tiennyt, millä hetkellä ne saattoivat päällemme luhistua.

Eihän meillä jälleen ollut pienintä aavistusta, mitä ammuttiin ja mistä ammuttiin.

Ymmärrettiin vain senverran, että tässä täytyi olla punaisten sormien pelissä ja tarkoituksena — jos saattoi olla puhetta mistään järjellisestä tarkoituksesta — saada aikaan häiriötä ja skandaalia juuri saksalaisten juhlahetkellä. Mutta kuinka suuri tuo häiriö ja

skandaali todellisuudessa oli, sitä oli meidän mahdoton tietää.

Vahtimestarin ystävällinen rouva muisti samalla, että täältä voi päästä Raatihuoneen sokkeloisen labyrintin läpi myöskin Aleksanterinkadulle.

Käytimme ystäväni kanssa heti tilaisuutta.

Sinne tultuamme tapasimme poliisikamarin porttikäytävässä joukon valkokaartilaisia, jotka näyttivät olevan yhtä ymmällä kuin mekin. Kysymykseemme, oliko katu vapaa, toiset nyökkäsivät, toiset pudistivat päätään. Lähdimme omin lupimme sitten pitkin katua pujottelemaan.

Ei näkynyt monta ihmistä.

Ammunta oli harventunut, tykit vaienneet, sieltä täältä kajahteli vain yksityisiä laukauksia. Äkkiä vingahti jotakin aivan silmiemme ohii.

— Olihan se luoti! sanoin minä.

— Oli varmasti! vastasi hän. Iski tuolla katukiveen. Eiköhän palata?

— Mutta paluumatka voi olla yhtä vaarallinen.

Vetäysimme vaistomaisesti lähemmä seinäviertä.

Ilokseni totesin, että nyt, todellisen vaaran uhatessa, en tuntenut mitään pelon nimistä, vain pientä suuttumusta itseeni, että minäkin, vanha mies, olin antanut uteliaisuuteni hokutella itseni mokomiin ulkoilma-näytäntöihin.

Tuntui niin turhalta kuolla tai edes haavoittua nyt, kun kaikki oikeastaan oli jo ohitse ja elämä viittoi edessä kaikkine uusine, uuden ajankäänteen asettamine vaatimuksineen.

Ja sitäpaitsi eräs hullunkurinen pelko: ettei luoti vain tapaisi takapäähän!

Olimme siten hiipien päässeet aina Kansallispankin kohdalle, kun joku tuttavani tuli kiireesti vastaamme ja käski kääntymään.

— Ei sinnepäin! hän sanoi. Saksalaiset ovat asettaneet konekiväärejä kadun päähän. Aikovat niillä pyyhkiä koko kadun. Palatkaa takaisin!

Tuntui viisaimmalta totella.

Niin saavuimme me ilman sen enempiä seikkailuja takaisin poliisikamarin porttikäytävään.

Siellä kuulumme me myöskin ammunnan syyn.

Erään talon ullakolta Unioninkadulla — Aleksanterin ja Esplanaadin välillä — oli ammuttu saksalaisia. Nämä olivat tiedottaneet sitä satamassa olevalle sotalaivalleen, joka muutamilla hyvintähdätyillä tykinlaukauksilla oli hävittänyt koko mainitun talon katon.

Myöskin Aleksanterinkadun jostakin talosta oli ammuttu, mutta nyt oli rauha täydellisesti palautettu.

Ja muutaman minuutin perästä kotia kohti oijustaessamme näimme saksalaisten sotajoukkojen jo marssivan maata tömisytävällä juhla-askeleillaan paraatiinssa Senaatintorille, tyyninä ja täsmällisinä, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut.

Paraati sujui tietysti moitteettomasti. Meillä ei kuitenkaan ollut vähintäkään halua palata sitä ihailemaan.

Vielä parina seuraavana päivänä sattui samantapaisia välikohtauksia milloin milläkin kaupungin kulmalla. Mutta ne harvenivat ja lakkasivat lopuksi kokonaan.

Helsinki oli täydellisesti valloitettu.

Kolmas painos.
Hinta 6:50

Toinen painos.
Hinta 4:—

Hinta 5:50

Hinta 6:50

Kustannusliike Minerva Oy.

HINTA: 7:50